

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANABİLİM DALI
EKOTURİZM REHBERLİĞİ BİLİM DALI

**EKOTURİZM KAPSAMINDA ESKİŞEHİR İLİ HİKİNG VE
TREKKİNG ROTALARI**

Gökçe DOĞU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ

KONYA-2023

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü Bilimsel Etik Sayfası	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Gökçe DOĞU		
	Numarası	18812601015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ekoturizm Rehberliği		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ekoturizm Kapsamında Eskişehir İli Hiking Ve Trekking Rotaları			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Gökçe DOĞU

ÖZET

Dünya genelinde ve Türkiye’de tek düze (deniz, kum, güneş) bir turizm algısı benimsenmekte ve dolayısıyla kaynakların hızla yok olmaya başladığı görülmektedir. Kitle turizminin yarattığı tahribatın önlenmesi amacı, kişilerin doğaya duyduğu özlem, çevre kirliliği, şehirlerin stresli yaşamı, gelişmekte olan toplumlar da dâhil görece farkındalığın ve bilinç seviyesinin artması klasik turizm anlayışına tepki olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmaktadır. Alternatif turizmin örneklerinden olan Ekoturizm, tüketme üzerine kurulu anlayışlar yerine, sürdürülebilirliği temel alan bir turizm çeşididir ve Ekoturizmin unsurları içinde doğa yürüyüşleri önemli bir yer tutmaktadır. İnsanların otellere ya da birçok farklı konaklama işletmelerine kapanmaktansa hareket etme, yeni yerler keşfetme, güzel manzaralar izleme, sağlık, esenlik, kendini dinleme gibi konulara yönelimleri bu talebi arttırmaktadır. Bu ihtiyaçlardan yola çıkıldığında, yapılan araştırmalar sonucunda Eskişehir ilinin çeşitli seviye ve zorluklarda, yılın her mevsiminde tercih edilebilecek birçok yürüyüş rotasına sahip olduğu görülmektedir. Ekoturizmin bir alt başlığı olarak, doğa yürüyüşlerinin fiziksel ve zihinsel sağlığa faydaları baz alındığında, hiking ve trekking faaliyetlerinin daha fazla tanınması ve yaygınlaşması; turizme olan katkılarının yanı sıra entelektüel, farkındalık seviyesi yüksek sağlıklı bir toplum yaratma açısından da önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, bir ekoturizm çeşidi olan Hiking ve Trekking faaliyetlerinin Eskişehir ili sınırları içinde incelenerek ekoturizme katkılarının araştırılması, rotaların haritalar üzerinde gösterilerek yerli ve yabancı ziyaretçilere rehber olması, parkurların tanıtılması ve rotaların bulunduğu bölgeler hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Çalışmada, Coğrafi Bilgi Sistemleri araçları ile alan taraması yapılmış elde edilen bulgular haritalandırılmıştır. Rotalar; Bozdağ Bölgesi, Türkmen Dağı Bölgesi, Eskişehir Kent Ormanı Rotası, Şehir İçi Tarihi Rota, ve Yazılıkaya (Frig Vadisi) Rotası olmak üzere 5 bölümde incelenmiştir. Sonuç olarak, Eskişehir ilinde mevcut rotalar dışında yeni rotalar ile bu rotalar üzerinde pek çok turistik çekicilik tespit edilmiş ve kullanılması önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Ekoturizm Aktiviteleri, Trekking, Hiking, Kültür Rotaları.

ABSTRACT

A uniform perception of tourism (sea, sand, sun) is adopted throughout the world and in Turkey, and therefore it is seen that resources are rapidly disappearing. The aim of preventing the destruction caused by mass tourism, people's longing for nature, environmental pollution, stressful life of cities, and the increase in the relative awareness and consciousness level, including in developing societies, create new needs as a reaction to the classical understanding of tourism. Ecotourism, which is one of the examples of alternative tourism, is a type of tourism based on sustainability rather than concepts based on consumption, and nature walks have an important place among the elements of Ecotourism. People's tendency to move, explore new places, watch beautiful views, health, well-being and listening to themselves, instead of being confined to hotels or many different accommodation establishments, increases this demand. Research conducted as a result of these needs shows that Eskişehir has many walking routes of various levels and difficulties that can be preferred in all seasons of the year. As a subheading of ecotourism, based on the benefits of nature walks on physical and mental health, greater recognition and dissemination of hiking and trekking activities are important in terms of creating a healthy society with a high level of intellectual and awareness, as well as their contribution to tourism.

In this thesis, Hiking and Trekking activities which are a type of ecotourism are examined within the borders of Eskişehir province; It is aimed to research their contributions to ecotourism, to guide local and foreign visitors by showing the routes on maps, and to introduce the trails. In the study, field scanning was carried out through geographical information systems and the findings were mapped. Routes were examined in 5 sections: Bozdağ Region, Türkmen Dağı Region, Eskişehir Kent Ormanı Route, Urban Historical Route, and Yazılıkaya (Phrygian Valley) Route. As a result, new routes and many touristic attractions on these routes apart from the existing routes have been identified in Eskişehir province and their use has been suggested.

Keywords: Ecotourism, Ecotourism Activities, Trekking, Hiking, Cultural Routes.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
HARİTALAR LİSTESİ	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	X
ÖNSÖZ	XI
GİRİŞ	12
BİRİNCİ BÖLÜM	14
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	14
1.1. Doğa Temelli Turizm	14
1.2. Ekoturizm	15
1.3. Ekoturizmin Amaçları	16
1.4. Ekoturizm Çeşitleri	16
1.5. Ekoturizm Ölçün ve Prensipleri	19
1.6. Hiking ve Trekking Kavramları	20
1.6.1. Trekking Çeşitleri	22
İKİNCİ BÖLÜM	25
2. TURİZMDE ROTALAR	25
2.1 Avrupa Kültür Rotaları ve Türkiye Uzantıları	25
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
3. ESKİŞEHİR İLİ HİKİNG VE TREKKİNG ROTALARI ARAŞTIRMASI	30
3.1 Çalışma Alanının Sınırlılıkları	30
3.1.1. Eskişehir Kentinin Tarihsel Gelişimi	30
3.1.2. Eskişehir Coğrafyası ve İklim Özellikleri	35
3.2. Yöntem	37
3.3. Çalışma Alanı Yeri ve Sınırları	37
3.4. Verilerin Doğrulanması Ve Derlenmesi	38
4. BULGULAR	39

4.1. Bozdağ Bölgesi	39
4.1.1. Avlakkaya Kanyonu.....	39
4.1.2. Beyyayla.....	41
4.1.3. Bozaniç	43
4.1.4 Çalkara	45
4.1.5. Dağküplü.....	47
4.1.6. Karanlık Vadi.....	49
4.1.7. Mayıslar	51
4.1.8. Laçin.....	53
4.1.9. Tandır.....	57
4.1.10. Gürleyik.....	59
4.1.11. Çatacak	60
4.2. Türkmendağı Bölgesi.....	63
4.2.1. Beşik Deresi	63
4.2.2. Hasırca.....	64
4.2.3. Lütfiye.....	66
4.2.4. Yukarı Ilıca.....	68
4.2.5. Gökçekuyu Ekolojik Köy Rotası.....	70
4.3. Yazılıkaya Rotası	71
4.3.1. Frig Yolu	71
4.4. Eskişehir Kent Ormanı Rotası	76
4.4.1. Şehir İçi Tarihi Rota.....	78
5. TARTIŞMA ve SONUÇ	79
KAYNAKÇA	85

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Türkiye Turizm Kùltür Rotaları.....	27
Harita 2. Frig Yolu Eskişehir Bölümü.....	28
Harita 3. Dağlık Frigya Bölgesi Haritası.....	29
Harita 4. Eskişehir İli Fiziki Haritası.....	38

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1. Yürüyüş Aktivitesine İlişkin Turistik Çekicilik Faktör ve Faydaları.....	21
Tablo 2. Eskişehir'deki Endemik Bitkiler	37

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Avlakkaya Yürüyüş Rotası.....	40
Şekil 2. Beyyayla Yürüyüş Rotası.....	42
Şekil 3. Bozaniç Yürüyüş Rotası.....	44
Şekil 4. Çalkara Yürüyüş Rotası	46
Şekil 5. Dağküplü Yürüyüş Rotası	48
Şekil 6. Karanlık Vadi Yürüyüş Rotası	50
Şekil 7. Mayıslar Yürüyüş Rotası.....	52
Şekil 8. Laçın Yürüyüş Rotası.....	54
Şekil 9. Tandır Yürüyüş Rotası	57
Şekil 10. Gürleyik Yürüyüş Rotası.....	59
Şekil 11. Çatacık Ormanı Rotası	61
Şekil 12. Beşik Deresi Yürüyüş Rotası	63
Şekil 13. Hasırca Yürüyüş Rotası.....	65
Şekil 14. Lütfiye Yürüyüş Rotası	67
Şekil 15. Yukarı Ilıca Yürüyüş Rotası.....	69
Şekil 16. Gökçekuyu Rotası	71
Şekil 17. Frig Yolu Eskişehir İl Sınırı İçi.....	72
Şekil 18. Kümbet Rotası.....	72
Şekil 19. Eskişehir Kent Ormanı Rotası.....	77

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1. Avlakkaya Yürüyüş Yolundan Görseller.....	41
Fotoğraf 2. Beyyayla Yürüyüş Yolu ve Beyyayla Mağarasından Görseller	43
Fotoğraf 3. Bozaniç Rotasından Görseller	45
Fotoğraf 4. Çalkara Yürüyüş Rotası Üzerindeki Ermeni Kilisesi ve İnhisar Şelalesi	46
Fotoğraf 5. Dağküplü Rotasından Görseller.....	49
Fotoğraf 6. Karanlık Vadi Bahar Ve Kış Aylarından Görseller	51
Fotoğraf 7. Mayıslar Yürüyüş Rotasından Görseller	53
Fotoğraf 8. Laçın Madensuyu Çeşmesi ve Rotadan Görseller	56
Fotoğraf 9. Tandır Rotasından Kış Görselleri	58
Fotoğraf 10. Gürleyik Yürüyüş Yolu Görselleri	60
Fotoğraf 11. Çatacık Ormanı ve Geyik Çiftliğinden Görseller	62
Fotoğraf 12. Beşik Deresi Şelalesi	64
Fotoğraf 13. Yeni Sofça Tarihi Hamam	66
Fotoğraf 14. Lütfiye Rotası Üzeri Görseller.....	68
Fotoğraf 15. Yukarı Ilıca Rotası Gece ve Gündüzünden Görseller.....	70
Fotoğraf 16. Aslanlı (Solom) Mezarı	73
Fotoğraf 17. Gerdekkaya.....	74
Fotoğraf 18. Deliklikaya.....	74
Fotoğraf 19. Selçuklu Kümbeti	75
Fotoğraf 20. Berberini Kaya Kilisesi.....	75
Fotoğraf 21. Midas Anıtı	76
Fotoğraf 22. Şehir İçi (Odunpazarı) Rota Görseller	78

ÖNSÖZ

Ekoturizm, Dünya’da ve Türkiye’de hızla gelişmekte olan faydacı bir turizm şeklidir. “Ekoturizm kapsamında Eskişehir ili Hiking ve Trekking Rotaları” isimli çalışmada, Eskişehir ilinde bulunan yürüyüş rotalarının belirlenmesi ve bu rotaların ekoturizm kapsamında kullanılabilirliği üzerine incelemeler yapılmıştır.

Çalışmanın hazırlanma sürecinde desteğini esirgemeyen, her sorunu sabırla çözüme ulaştıran kıymetli hocam Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ’e, haritalar konusunda önerileri ve zengin fotoğraf arşiviyle araştırmama büyük katkı sağlayan değerli büyüğüm Sami SALMAN Beyefendiye, değerli vakitlerini ayırdıkları ve geliştirici tavsiyeleri için Prof. Dr. F. Atıl BİLGE, Doç. Dr. Murat KOÇYİĞİT hocalarıma, beni bir yerlerden izlediğine inandığım anneme, hayattaki tek dayanağım, anne yarılarım teyzelerime, varlığıyla güç veren babama ve canım aileme teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Gökçe DOĞU

GİRİŞ

Dünya genelinde; turizm kavramının ortaya çıktığı andan günümüze kadar klişeleşmiş ve tekdüze bir turizm anlayışı süregelmektedir. Kitle turizmi olarak nitelendirilen; deniz, kum ve güneş üçlüsünün genellikle tercih sebebi olduğu görülmektedir. Ancak kaynakların hızla yok olmaya başlaması, insanın soyut ya da somut her olguyu, her duyguyu, yer ya da mekânı hızla tüketmesi, çevre kirliliği, şehirlerin stresli yaşamı, gelişmekte olan toplumlar da dâhil görece farkındalığın ve bilinç seviyesinin artması klasik turizm anlayışına tepki olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmaktadır.

Dolayısıyla turizm sektörü, doğa, özgü kimlik ve aktif tatil arayışının giderek arttığı yeni bir süreç içine girmiştir (Ankaya, vd., 2018).

Bu duruma paralel olarak alternatif turizm başlığı altında pek çok turizm çeşidinin geliştirilmesinde rol oynamaktadır. Bu çeşitlenmenin en geniş kapsamlısı şüphesiz ekoturizmdir.

Ekoturizm; eğlenmeyi, doğayı ve kültürel kaynakları anlayarak korumayı destekleyen, düşük ziyaretçi etkisi olan ve yerel halka sosyoekonomik fayda sağlayan, bozulmamış doğal alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahat ve ziyaret şeklidir. Diğer bir deyişle, doğal çevre ile turizm faaliyetini bağdaştıran, çevrenin olumsuz etkilenmesi konusunda sorumluluk güdüsü ile hareket etme esasına dayalı turizm faaliyetidir (Ian & Barnes, 1993).

Ekoturizm özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde hayatlarımıza her ne kadar geç girse ve yavaş bir gelişim gösterse de uygulandığında son derece faydacı bir alternatif turizm çeşidi olduğu düşünülmektedir. Bilindiği gibi ekoturizmin temelini doğa oluşturmaktadır.

Bir alternatif turizm çeşidi olan ekoturizm bileşenleri içerisinde doğa yürüyüşleri önemli bir yer tutmaktadır. Doğal alanlarda yapılan bu etkinlikler; yerel kültürlerin tanınması ve kırsal kesimlerdeki turizm hareketlerinin artması ile bu bölgelerde ekonomik gelişmeye destek vermektedir (Çetinkaya, 2016).

İnsanların otellere ya da birçok farklı konaklama işletmelerine kapanmaktansa hareket etme, yeni yerler keşfetme, güzel manzaralar izleme, sağlık, esenlik, kendini dinleme gibi konulara yönelimleri bu talebi arttırmaktadır. Bu ihtiyaçlardan yola çıkıldığında, yapılan araştırmalar sonucunda Eskişehir ilinin çeşitli seviye ve zorluklarda, yılın her mevsiminde tercih edilebilecek birçok yürüyüş rotasına sahip olduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı;

Eskişehir ili ve yakın çevresindeki yürüyüş rotalarını incelemek, burayı keşfetmek isteyen gezgin, ziyaretçi, yerli ya da yabancı turiste bölgenin iklimi ve yabanıl yaşamı hakkında bilgi sunmak ayrıca yürüyüş yollarının bulunduğu bu kasaba ve köylerde yaşayan halka maddi destek imkânı yaratabilmektir.

Öyle ki aşağıdaki bölümlerde de belirtildiği üzere ekoturizmin en başat özelliklerinden biri yerel halka ekonomik açıdan katkı da sağlayabilmektir. Görülmektedir ki kitlesel turizm ülke genelinde ekonomik gelir eşitsizliği yaratmaktadır. Deniz turizminin yoğun ilgi gördüğü kıyı bölgeler mevsimsel de olsa turizm gelir payının dengesiz bir biçimde daha fazlasını elde etmektedir.

Türkiye yalnızca kıyı turizminden ibaret olmamakta, her bölgesinde ayrı çekicilik ve güzellikte doğal, tarihi ve kültürel mekâna ve mirasa ev sahipliği yapmaktadır. Hem doğa dostu, daha dinamik bir turizm algısı yaratmak hem de ekoturizmin tüm yerel halklara katkı sağlayarak bu gelir eşitsizliğini kırabilmek adına başta Ekoturizm olmak üzere diğer birçok alternatif turizm çeşitlerinin değerlendirilmesi, teşvik edilmesi için harekete geçilmesinin elzem olduğu düşünülmektedir.

Ekoturizmin bir alt başlığı olarak, doğa yürüyüşlerinin fiziksel ve zihinsel sağlığa faydaları baz alındığında, hiking ve trekking faaliyetlerinin daha fazla tanınması ve yaygınlaşması; turizme olan katkılarının yanı sıra entelektüel, farkındalık seviyesi yüksek sağlıklı bir toplum yaratma açısından da önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Doğa Temelli Turizm

Turizmin en temel kaynaklarından birisi doğal alanlardır. Son yıllarda doğal alanlara olan ilgi hızla artmaktadır. Buna bağlı olarak da turizmde doğa temelli turizm hareketliliği dikkat çekmektedir. Günümüz turizminin doğa koruma bilinci, doğal kaynakların tüketiminin önüne geçecek tedbirler gibi etik bir yapıda yükseldiği görülmektedir. Buradan hareketle doğa temelli turizm, farklı ve daha saf bir ortam olarak düşündükleri doğal alanlar çevresinde gerçekleştirilen ve yürüyüş, yüzme, dalış, kamp ateşi, piknik, fotoğraf çekme, öğrenme, arkadaşlar ya da aile ile vakit geçirme vb. geniş yelpazedeki pek çok aktiviteyi içerisinde barındıran bir turizm biçimi olarak tanımlanabilir. Bu tanımda önemli olan çekirdek nokta turizm hareketi içerisinde gerçekleştirilecek aktivitelerin ve turistlerin destinasyon seçiminin doğal alanları bağımlı ya da zorunlu kılmasıdır.

Literatürde doğa temelli turizm ve ekoturizm kavramlarıyla ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı yazarlar doğa temelli turizm ile ekoturizmi eş anlamlı ya da nitelik olarak aynı anlama geldiğini savunmaktayken (McNeely & Thorsell, 1989: 29-39), bazıları kapsam bakımından doğa temelli turizmin ekoturizm, macera turizmi, doğa turizmi gibi kavramlara ilişkin aktiviteleri de içine alan; kaynak tüketimi, doğayı koruma ve kültürü de (ex: aborjinler) kapsayan geniş bir kavram olarak görmektedir (Roxana, 2012: 215). Bir diğer yaklaşıma göre ise ekoturizm ve doğa temelli turizm nitelik bakımından birbirinden ayrılan derin farklılıklara sahip olup ekoturizmin daha sorumlu bir anlayışa sahip olduğu ancak doğa temelli turizm aktiviteleriyle ortak alanlarının bulunduğu öne sürülmüştür (Nyaupane, 2007: 161-165; Buckley, 1994: 661-665). Bu yaklaşımlar ışığında doğa temelli turizm ile ilgili yapılan tanımlamalara göz atmak faydalı olacaktır.

Eadington ve Smith'e (1992) göre kitle turizm biçimlerinin ortaya çıkardığı pek çok sorun ve doyumun oluşması nedeniyle doğal, sosyal ve toplumsal değerlerle uyumlu yerel ve yerel olmayan insanlar arasında değerli etkileşim ve paylaşılmış deneyimleri sağlayan turizm biçimleri ortaya çıkmıştır. Doğa temelli turizm biçimi de bu turizm biçimleri arasında en göze çarpan örnektir. Diğer taraftan Laarman ve Durst (1987), doğaya ilişkin yapılan seyahatleri diğer bir ifade ile doğa temelli turizmi eğitim, rekreasyon ve çoğu zaman macerayı bir araya getiren bir turizm biçimi olduğunu söylemektedir. Bu tanımlar dışında bazı araştırmacıların doğaya dayalı turizm ile ilgili tanımın doğaya verdiği zararın önlenmesi kaygısıyla tanımı

şekillendirdiği görülmüştür. Nitekim Lucas (1984), doğa temelli turizmin çevre üzerinde düşük bir etki yaratmasıyla birlikte sosyal ve ekonomik faydasının yüksek olduğundan söz etmektedir.

Kavramlardaki farklı yaklaşımların diğer nedeni ise turizm için temelde kabul edilmiş doğayı koruma, doğanın gelişimine olumlu katkıda bulunma ve olumlu kültürel etkileşim gibi sorumluluklar içeren bir yerden konuyu ele almakla ilgilidir. Bu nedenle söz konusu tanım hangi pencereden bakıldığına, perspektife ve temelde turizmdeki etik ve sorumluluk anlayışına göre değişmektedir. Temelde diğer turizm türlerine göre farklılık mekânla ilgilidir. Farklı mekânlar insanlarda farklı motivasyonel tutum ve davranışların oluşmasına fırsat tanımaktadır. Bu nedenle doğal alanları ziyaret eden turistlerin motivasyonları diğer turizm türlerine göre daha farklı bir yapıya oturmaktadır.

1.2. Ekoturizm

Ekoturizm doğa temelli ve sürdürülebilirlik esasına dayanan bir turizm türüdür. Dünyada ve Türkiye’de turizm taleplerindeki değişiklikler, artan eğitim seviyeleri, gelişen çevre bilinci ve farkındalık, özellikle 1990’lı yıllardan itibaren ekoturizm faaliyetlerine karşı ilgi ve istemin artmasında rol oynamıştır. Birleşmiş Milletler ekoturizmin global düzeydeki önemini vurgulamak hedefiyle 2002 yılını ‘Uluslararası Ekoturizm Yılı’ olarak ilan etmiştir (Baka, 2012:4)

Ekoturizm statüko gereği planlama ve politikalarında yavaş bir süreç işlemekte ve kavram hakkında birbirinden bağımsız ancak benzeşen tanımlar bulunmaktadır. Literatürdeki tanımlardan bazıları şu şekildedir:

Ekoturizm; doğal ve kültürel kaynakları özümseyerek korumayı destekleyen, yerel halka sosyoekonomik fayda sağlayan, düşük ziyaretçi etkisi ile bozulmamış alanlara çevresel açıdan sorumlu seyahatlerdir (Turizm Bakanlığı, (1999:66).

Kitlesel turizmin çevre ve toplum üzerindeki olumsuz etkilerine karşın ekoturizm, kırsal ve kültürel turizm faktörlerini içermekte, doğal ve kültürel alanlarda sürdürülebilir gelişmelerinin sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır (Kuter & Ünal, 2009: 146-156).

Ekoturizm, sürdürülebilir turizm anlayışıyla, doğaya yönelik, doğal ve kültürel kaynakları koruyarak değerlendirme prensibi taşımaktadır (Weaver, 1999: 792-816).

Ekoturizm; doğayı tanıma, doğayı anlama, doğayı gözetme ve doğadan keyif alma karakterleri taşır, doğa turizmi olarak nitelenir ve çevreci bir harektir (Erdoğan, 2003).

Ekoturizm kavramının temelinde, ziyaret edilen alana minimum ölçüde negatif etki bırakma söz konusudur. Genel olarak yıkıcı kitle turizmine tepki olarak ortaya çıkmış bir fenomendir. Ekoturizm sadece bir akım değil aynı zamanda bir yaşam biçimidir.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi ekoturizm odağında doğal ve kültürel alanlar vardır. Ekoturizm; korumacı, eğitsel, yerel halkın çıkarlarını gözeten, sürdürülebilir bir turizm etkinliğidir.

1.3. Ekoturizmin Amaçları

- Doğal ve kültürel kaynakların korunmasında aktif olarak rol almak,
- Yöre halkının refah düzeyini arttırmak,
- Yerli ve yabancı turist, yöreye ait doğal ve kültürel mirasların tanıtımını yapmak,
- Geri kazanılması muhtemel olmayan kaynak kayıplarını minimuma indirmek,
- Gruplara olduğu gibi bağımsız turist ve ziyaretçilere de en iyi olanakları sunmak,
- Turistler kadar yöre halkının da sürdürülebilir turizm hakkında farkındalığını arttırarak turizm yönetimi ve ilgili faaliyetlerde halkın katılımcı rol almasını sağlamak,
- Turiste tanıtma-bilgilendirme hizmeti sağlarken, yerel halk için sosyal, kültürel ve ekonomik gelişme hizmeti sunmak,
- Ekoturizm faaliyetlerindeki iş imkânlarını tekelcilikten kurtarıp, yerel halk ve ilgili kurum ya da kuruluşlar arasındaki eşitsiz gelir dağılımının önüne geçmek,
- Turizm faaliyetlerinin her türlü olumsuz etkisini en aza indirmek (Turoğlu & Özdemir, 2005: 97-116).

1.4. Ekoturizm Çeşitleri

Ekoturizm; sürdürülebilirlik bağlamında, bir destinasyonun özellikli çekiciliklerinin korunarak geleceğe aktarımı olarak ifade edilebilir. Dünya Turizm Örgütü sürdürülebilir turizmi 3 temel ilkeye dayandırmaktadır. Bunlar:

- Ekolojik ve biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Ev sahibi toplumların otantik sosyokültürel yapısının bozulmaması,
- Yöre halkının turizm sektöründe istihdamının sağlanarak, toplumsal yaşam kalitesinin yükseltilmesi (UNWTO, 2002). Şeklindedir.

Ekoturizm doğa temeli bir turizm türü olduğundan doğada yapılabilecek çok sayıda aktiviteden söz edilebilir. Bu durum geniş bir turist yelpazesi yaratsa da, ekoturizm faaliyetlerine katılım gösteren turistlerin genellikle aktif birer kaynak kullanıcılar olmaktan ziyade tüketici olmayan pasif gözlemciler olduğu söylenebilir (Luzar vd. 1995: 546). Yazında birçok ekoturizm faaliyetinden bahsedilmektedir (Kiper ve Arslan, 2007: 167). Tekin (2017)'in ekoturizm faaliyetlerini;

Dinlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri,

Öğrenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri,

Eğlenmeye dayalı ekoturizm aktiviteleri,

şeklinde sınıflandırdığı görülmektedir.

Dinlenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri: Yayla turizmi, kamp-karavan turizmi.

Öğrenmeye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri: Kuş gözlemciliği, yaban hayatı gözlemeleme, botanik turizmi, çiftlik turizmi, mağara turizmi, doğa fotoğrafçılığı.

Eğlenceye Dayalı Ekoturizm Aktiviteleri: Dağcılık, yamaç paraşütü, akarsu turizmi, balon turizmi, safariler gibi maceraya dayalı aktiviteler, trekking-hiking, atlı doğa yürüyüşü, bisiklet turizmi, su altı dalış, sportif olta balıkçılığı, av turizmi gibi sportif aktiviteler.

Türkiye'nin doğal ve kültürel kaynaklar bakımından zengin olması ekoturizm aktivitelerinin pek çoğunun gerçekleştirilmesine olanak tanımaktadır. Türkiye'de en sık yapılan ekoturizm çeşitleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Yayla Turizmi: Alternatif turizm arayışları içinde yayla turizmi önemli bir yere sahiptir. Yaylalar geleneksel kullanım itibariyle hayvanların yeme-içme gereksinimlerinin karşılanması veya kış aylarında hayvanlar için yiyecek toplanması, yaz aylarında aşırı sıcaklardan kaçınmak için yılın belirli zamanlarında kullanılan, dağların yüksek kesimlerindeki serin yerler olarak ifade edilebilir. (Ögel, 2000). Yaylalar şehir yaşamının kirlenmiş ve bunaltıcı etkisinden uzaklaşmak isteyen kişilere bol oksijenli bir ortam, el değmemiş doğal güzellikler, tertemiz kaynak suyu vb. sunmaktadır. Yaylalara olan talep son yıllarda artmış ve yaylalara turistik beklentilere cevap verecek şekilde düzenlemeler getirilerek 1990'lı yıllarda turizme açılmıştır. (Atasoy ve Bıyık,2005: 199-208.). Yaylaların yakın gelecekte kış turizminin daha çok ilgi alanı olacağı böylelikle tüm yıl boyunca turizmde kullanımının mümkün olacağı düşünülmektedir. (Doğaner, 2001). Türkiye'de özellikle

Karadeniz ve Akdeniz bölgelerinde bulunan yaylalarda yapılan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra turistik faaliyetler ileri seviyededir. (Ertürk, 1995).

Agro-turizm (çiftlik turizmi): Kırsal turizmin bir çeşitlenmesi olarak, kırsal bölgelerdeki halkın iktisadi açıdan refah düzeyini yükseltme amacıyla, günübirlik ya da konaklamalı yapılan faaliyetlerdir (Şengöz, 2018).

Dağ turizmi: Beraberinde tırmanma sporu gibi aktiviteleri de ihtiva eden dağ turizmi aynı zamanda, yürüyüş, kayaklı dağcılık, kaya tırmanışı, buz tırmanışı gibi extreme hazları da deneyimleme imkânı vermektedir (Somuncu, 2004: 1).

Mağara turizmi: Haritalandırma yoluyla, mağaraların araştırılıp incelenmesi maksadıyla yapılan bir ekoturizm türüdür(Arpacı vd. 2012: 62). Türkiye’deki mağaralar oluşumları ve doğal güzelliklere bağlı olarak yüksek bir turizm potansiyeline sahiptir.

Botanik (bitki inceleme) turizmi: Endemik bitki türlerini doğal ortamında gözleme, tanıma, tabiata karışma ve ziyaret edene, nadir görülen bir bitkiyi doğanın içinden alma ve kendi yaşam alanına dâhil etme şansı veren bir ekoturizm çeşididir (Yaylı ve Sürücü, 2016: 94).

Ornitoloji (kuş gözleme) Turizmi: Çeşitli kuşları doğal ortamlarında gözleme, tanıma, haklarında bilgi edinme, fotoğraflama faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır (Şekercioğlu, 2002: 282-289). Türkiye, kuşların göç yolları üzerinde yer almasından ve sulak alanlardan zengin olmasından dolayı çok çeşitli kuş türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu sebeple Türkiye’de ornitoloji turizmi hızla gelişme göstermektedir (Akpınar ve Bulut, 2010: 1580).

Bisiklet turları: Temel faaliyeti bisiklet sürmek olan, kişi ya da grupların, tatil ya da rekreasyon amacıyla en az 40 km’lik uzaklığa yapılan, günübirlik ya da konaklamalı sürüşler şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca bu etkinliklerde aktif olarak faaliyet göstermeyen, yalnızca izleme amaçlı katılan kişiler de bisiklet turizmi içerisinde değerlendirilmektedirler (Lamont, 2009).

Atlı doğa yürüyüşü: Standartları ve sınırları belirlenmiş doğal bir ortamda ya da özel olarak tasarlanmış pistlerde eğitilmiş atlar ile gezinti şeklinde rekreasyon amaçlı yapılan özel ilgi turizmi faaliyetidir (Topay, 2003: 48).

Balon turizmi: Riskli bir etkinlik olarak kabul edilmesine karşın egzotik bir bölgeyi havadan, geniş bir açıdan adrenalin ve heyecan duygusu eşliğinde seyir imkânı sunan bir aktivitedir (Can & Can, 2019: 188-198). Türkiye’de balon turizmin en aktif şekilde yapıldığı Nevşehir/Kapadokya bölgesinde 2018 itibarıyla 31 ruhsatlı işletme ve 260 tane balon bulunduğu bilinmektedir(Öztürk vd.,2019:498-537).

Foto Safari (Doğa fotoğrafçılığı): Tatillerine farklılık katmak isteyen ve fotoğraflama işinden keyif alan kişilere heyecan yaratan bir deneyim sunmayı hedeflemektedir (Yaylı ve Sürücü, 2016: 111).

Kamp- Karavan turizmi: Sportif aktivite ya da boş zaman etkinliği olarak, dinlenme, konaklama, eğlenme, tabiatın içinde olmayı tecrübe etmek gibi amaçlarla karavan, bungalov, çadır vb. araçlarla doğada yapılan kampçılık faaliyetleridir (Usta, 2008: 46).

Akarsu sporları (kano-rafting): Macera turizmi içerisinde Türkiye’de oldukça rağbet gören bir ekoturizm çeşididir. Nehir kayağı, kano, rafting botu gibi ekipmanlarla su üzerinde yapılan aktiviteler olarak tanımlanabilir. Türkiye’nin sahip olduğu irili ufaklı çok sayıda akarsu ile rafting vb. akarsu sporları için oldukça elverişli olduğu görülmektedir (www.ktb.gov.tr).

1.5. Ekoturizm Ölçün ve Prensipileri

Ekoturizm, daha önce de belirtildiği gibi doğal ve kültürel çevreye saygı duymayı temel alan yenilikçi bir turizm çeşididir. Ekoturizmin faydalarına bakıldığında, doğal ve kültürel kaynakların sürdürülebilirliği açısından, Türkiye’de ve dünyada yaşanan tüketim çılgınlıklarından, kapitalist sistemlerin dayattıkları, benimsenmesi istenen tüketme ve yok etme üzerine kurulu davranış biçimlerinden korunmak veya etkilerini en aza indirmek için geliştirilmesi elzem bir hareket hatta bir başkaldırıdır.

Ancak ulusal mevzuatta ekoturizmin doğrudan yer almaması, turizm stratejileri içinde ekoturizm stratejisinin bulunmaması, ekoturizm yapılan alanlarda yetki sahibi kurumların farklılık göstermesi, yerel halkın ekoturizm uygulamalarına işbirliği yapmada isteksizliği, yerel otoritelerin bilinçsizliği vb. gibi ekoturizmin gelişmesini sekteye uğratan bazı sorunların varlığı söz konusudur (TODEG, 2010:13).

Ekoturizm teriminin ilk kullanıcılarından biri olarak kabul edilen Hetzer(1965) ekoturizmin ilkelerini aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

- Olumsuz çevresel etkilere minimuma düşürmek

- Ev sahibi ülkenin irfanına saygı duymak
- Yerel topluma faydaları en üst düzeye çıkarmak
- Turist tatminini maksimize etmek (akt. Erdoğan, 2008).

2002 yılında Kanada'da düzenlenen Dünya Ekoturizm Zirvesi'nde dünya turizm örgütü tarafından deklare edilmiş olan standartlar ve ilkeler ise şu şekildedir:

- Kitle turizminin çevreye verdiği zararları en düşük düzeye indirmek ve çevre bilincinin oluşturulmasına katkıda bulunmak,
- Negatif çevresel etkileri en aza indirmek hedefiyle doğal ve sosyokültürel çevreye ilişkin gözlemler ve analiz etme programlarını geliştirme,
- Hem turistlere hem de yerel halklara, yaşanılan doğal çevrenin korunarak kullanılmasına dair eğitimlerin verilmesine olanak sağlama,
- Koruma altına alınan alanların yönetilmesi mevzunda kaynak yaratma,
- Yöre halkının gereksinimlerini karşılayabilecek yerel paydaşlar ve halkın iş birliğini sağlayarak turizmi sorumlu bir ticarete dönüştürme,
- Turizmi yerel halka finansal açıdan fayda sağlayacak şekilde revize etme,
- Bölgenin çevresel ve sosyokültürel kabiliyetini arttırarak çevreyle uyum içerisinde ve doğal hayatı koruyan ölçütlerde turizm altyapısı yatırımları gerçekleştirmek (Kahraman ve Türkay, 2012: 48).

1.6. Hiking ve Trekking Kavramları

Doğa yürüyüşü kelimesi İngilizcede yaygın olmakla birlikte 'trekking', 'walking', 'strolling', 'rambling' ve 'bushwalking' gibi farklı şekillerde anılabilir. Bushwalking Avustralya kökenli bir terim ve faaliyettir. Doğa yürüyüşleri dünya çapında çok sayıda yürüyüş organizasyonu ile popüler bir aktiviteye dönüşmüştür. Doğa yürüyüşü, doğal ve kültürel peyzajlarda ve genellikle kırsal alanlarda daha kısa veya daha uzun yürüyüşlerden (bir saatten azdan-çok güne kadar) oluşan bir açık hava etkinliği olarak anlaşılmaktadır. Yürüyüşün amacı zevk, egzersiz, derin düşünme, anda kalma veya benzeri deneyimler olabilir. Yaşam kalitesini artırmak, huzur ve doğaya yakınlık gibi amaçlar da yürüyüşle ilişkilidir (Nordbø ve Prebensen, 2015: 169-186).

Nordbø ve Prebensen (2015), çalışmalarında yürüyüş aktivitesine ilişkin turistler açısından çekici faktörleri ve faydaları şöyle sıralamaktadır:

Tablo 1. Yürüyüş Aktivitesine İlişkin Turistik Çekicilik Faktör ve Faydaları

1. Fiziksel sınanma	2. Sağlığın iyileşmesi
3. Fiziksel yeteneklerin test edilmesi	4. İyi egzersiz fırsatı
5. Vücuduma enerji vermesi	6. İyi işaretlenmiş (tabelalandırılmış) yürüyüş yolları
7. Tesis bulunan yürüyüş yolları	8. Bakımlı parkurlar
9. Başlangıç ve bitiş noktası işaretlenmiş yerler	10. Rutinden kaçış
11. Manzara fırsatı	12. Huzur ve sessizlik
13. Zihinsel enerjiyi yenileme	14. Haritalarla görsel kolaylık
15. Yerel kültür ve yürüyüş hakkında bilgilendirmeler	16. Turist bilgilendirme merkezlerinin varlığı.

Daha çok hayatın ve şehrin stresinden uzaklaşmak, doğanın tadını çıkarmak amacıyla, daha önceden belirlenmiş rotalarda gruplarla birlikte ‘günübirlik’ yapılan, önceden yürüyüş liderleri veya rehberler tarafından işaretlenmiş ya da yürümek için açılmış patika yollardır. Bu yürüyüşler yarım ve tam gün şeklinde planlanabilir ve genellikle yürüyüşün başladığı noktaya aktivite sonunda geri dönmektedir. Bu yürüyüşler belirlenen rota üzerinde, aynı güzergâhtan gidip yine aynı güzergâhtan dönmek şeklinde tercih edilebilirken, katılımcı ve arazi formunun durumuna göre çember şeklinde de olabilmektedir. Toplu taşıma kullanılarak yapılan yürüyüşlerde ise grubu getiren aracın yürüyüşçüleri başlangıç noktasında bırakıp yürüyüş sonunda belirlenen bitiş noktasından alması şeklinde tek yönlü bir rota oluşturulmaktadır. (<http://www.sivugin.com/>)

Trekking İngilizcede trek (yaya olarak yürümek), track (izlemek) sözcüklerine –ing takısı eklenerek tracking veya trekking adıyla ortaya çıkmış bir spor dalı ve akımdır. Günümüzde kentleşmenin getirdiği olumsuzluklar göz önüne alındığında popülaritesini yeni kazanmış gibi görünse de aslında doğada bir faaliyet olarak yürümenin 19. yy. da natüralist akımla birlikte ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu dönemde insanlar keşfetmek ve öğrenmek için doğaya ilgi duymaya başlamış ve trekking grupları hatta kulüpleri oluşmaya başlamıştır (Şahin, 2010: 13).

Trekking ‘Hiking’ e kıyasla daha kapsamlı bir aktiviteyi ifade etmektedir. Günübirlik doğa yürüyüşlerinin aksine birincil amaç eğlence ya da sadece doğanın keyfini sürme değildir, belirli zorlukları vardır ve konforlu sayılmaz. Daha fazla efor gerektiren sarp arazilerde konaklamalı şekilde, kamp ekipmanları ile birlikte 1 günden daha fazla yapılan faaliyetlerdir. Bu konaklamadan kasıt gece yürüyüş yolları üzerinde çadırlarla kamp veya bulunuyorsa tercihe göre pansiyon vb. işletmelerde geceleme ve ertesi gün yola devam etmektir.

Deneyimli kişilerce titizlikle hazırlanmış bir kamp malzemeleri listesi oluşturulmalı, yiyecek içecek gibi konularda detaylı bir planlama gerekmektedir.

1.6.1. Trekking Çeşitleri

Dağlık Alanda Trekking: Dağcılık sporuna çok benzer bir şekilde donanıma ve dayanıklılığa dayalı bir spor çeşididir. Dağ yürüyüşlerinde hava şartlarına, çarşak bölgelere, kayalara, hipotermi ve yükseklerdeki soğuğa dikkat edilmelidir. Ayrıca bölgeye ve rotaya hakim bir yürüyüş lideri ya da mihmandar eşliğinde yapılması önem arz etmektedir.

Ormanda Trekking: Yürüyüşçülerin en çok tercih ettiği yerler arasında ormanlar olduğu gözlemlenmiştir. Ormanda yapılan trekkingler genellikle vadi tabanına yakın kısımlar ve patikalarda gerçekleştirilmektedir. Orman içinde her yerin birbirine benziyor olması bir takım riskleri doğurabilir ve bazı hususlara dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin sık bitki örtüsü ve dikenli formdaki çalılık ve bitkilerin içine düşmemek, izleri ve patika yolu kaybetmemek gibi. Dar bir patikada ilerlerken sık ve alçak bitki örtüsü çukur, delik, kaya parçaları gibi düşmeye veya yaralanmaya sebebiyet verecek tehlikeleri gizleyebilirler. Bu yüzden ilerleme esnasında sağa, sola, öne ve arkaya dikkat etmek gerekmektedir ve önde giden yürüyüşçü ile aradaki mesafeyi 3m'nin üzerine çıkarmamak güvenlidir. Ayrıca serin, nemli ve kuytu yerleri seven yılan, akrep gibi zehirlilerin alanlarına temas etme riskine karşın rastgele her yere oturulmamalıdır.

Çölde Trekking: Türkiye'de çölde trekking yapılacak bir bölge bulunmazken, dünya genelinde zorluğundan ve ilgi azlığından dolayı çok talep görmediği, daha çok yüksek gelir grubunun Asya ve Afrika kıtalarında çölde safari şeklinde düzenlenen tur acentesi faaliyetlerine katıldıkları ve Fransa'nın en fazla çöl yürüyüşü düzenleyen ülke olduğu saptanmıştır.

Çölde yumuşak kumu bacak kaslarını çok fazla yorduğu için genellikle deve, at bazen de çöl araçları kullanılmaktadır. Bununla beraber dehidrasyon, kum fırtınası, sıcak çarpması, akrep, örümcek, yılan gibi hayvanlar yüzünden şort ya da kısa kollu giyecekler giyilememesi diğer handikaplardandır. Çöl yaşamını iyi bilen ve çölü tanıyan rehberler olmadan yürünmesi çok büyük riskler taşımaktadır.

Kanyonda Trekking: Teknik bilgi, teknik malzeme, efor ve kondisyon gerektiren zorlu bir faaliyettir. Suların sürükleyip sıkıştırdığı kütükler, kayalar, yarıklar, çatlaklar, ıslak zeminler dikkat edilmesi gereken risklerdir ve uzun süre ıslak kalınması durumunda oluşabilecek hipotermi tehlikesine karşı hafif ve çabuk kuruyan kıyafetler giyilmesi gerekmektedir.

Rotalı Yürüyüşler: Genellikle dağlık ve ormanlık olmak üzere her türlü arazide yapılmaya uygun, belirli bir rotaya ve güzergâha sahip, GPS, harita, pusula, navigasyon gibi yön bulma araçlarının kullanıldığı, keşif amacı da güden, uzun ve konaklamalı yürüyüşlerdir.

Rotayı doğru okumak, kaybolmamak ve erk önemlidir.

Macera Yürüyüşleri / Rotasız Keşifler: Yürüyüş liderinin ya da rehberin bile ne ile karşılaşacağını bilmediği, belli bir rotası olmayan, keşif gayesi bulunan, süreyle sınırlanmamış, kamp ekipmanı gerektirebilecek, açık bir algı ve yüksek dikkat gerektiren yürüyüş tipidir.

Hazırlığın iyi yapılması ve mental açıdan istekli olmak gerekmektedir. Belirsiz ve tekinsiz görünen noktalardan uzak durmak, yaralanmalara neden olabilecek davranışlardan kaçınmak, var olan malzemeleri muhafaza etmek önemlidir ve gruptan aynı düşme hatta kaybolma gibi durumları için her yürüyüşçüde ayrı ayrı navigasyon ve ilk yardım kiti bulunması faydalı olmaktadır.

Kış (kar) Yürüyüşleri: Kış yürüyüşlerinin daha fazla gayret ve daha fazla malzeme gerektirmesine paralel olarak taşınan çantanın ebadı da büyümektedir. Havanın soğuğu, arazide yer yer erimiş karla çamurlaşmış toprağın yoğun ıslaklığı ve taşınan malzemelerin ağırlığının artması nedeniyle kar yürüyüşleri son derece zordur. Yürüyüş sırasında yüksek kesimlerde ve nispeten soğuk iklimlerde su kaybı daha fazla yaşanmaktadır.

Susama hissi ve terleme mutlaka kontrol altında tutulmalıdır. Kışın yapılan yürüyüşler daha fazla özen ve daha detaylı planlama gerektirmektedir. Bu yüzden rota seçiminde ve planlanmasında hassasiyet gösterilmelidir (Şahin, 2010: 15-20).

Trekking için En Uygun Mevsim

Trekking tüm yıl boyunca yapılabilir. Özellikle bunu yaşam biçimi haline getirmiş hatta bundan beslenen doğa yürüyüşçüleri için, iklim şartlarına, hava durumuna vb. çok da aldırış etmediği gözlemlenmiştir. Çünkü onlar için trekking yaşamlarının bir parçası haline gelmiş olmakta ve her türlü zorluğundan keyif almaktadırlar.

Ancak sürekli bir spor halinden ziyade rekreatif amaçlı yapan yürüyüşçüler için, biraz oksijen almak, iklimin ferahlığı ve çevrenin güzelliği ya da fotoğrafik manzara vermesi açısından ilkbahar ve sonbahar mevsimleri tavsiye edilmektedir.

Bazı durumlarda ise yürüyüş için doğru mevsim seçilmelidir. Örneğin; Ağrı dağı veya Kaçkar dağlarında yürümek için en uygun zaman yaz ayları olmaktadır. Buralarda kış ayları dağcıların zamanıdır (Şahin, 2010:23).

İKİNCİ BÖLÜM

2. TURİZMDE ROTALAR

2.1 Avrupa Kültür Rotaları ve Türkiye Uzantıları

Günümüzde kitle turizmden özel ilgi turizmine doğru bir talep yönü değişimi olduğu görülmektedir. Kitle turizminin tekdüzeliği kişileri, doğası bozulmamış ortamlara, kültürel değere sahip çekicilik unsurlarına ve özellikle kendi hobi ve ilgi alanlarına göre turistik destinasyonlara yönelmektedir. Çoğunlukla bir ana tema etrafında kurulan turizm rotaları birbirinden farklı turistik değere sahip çekicilik unsurlarını ve rekreatif olanakları bir araya getiren ve ziyaretçilerin bir yerden başka bir yere seyahat etmesiyle bölgesel turizmi harekete geçiren bir turizm şekli olarak tanımlanabilmektedir. Ziyaretçilerin talepleri doğrultusunda yapılan planlamalar sonucunda turizm ve rekreatif rotaları kavramını ortaya çıkarmaktadır (Laurens, 2007: 475-489). Başka bir deyişle turizm rotaları, doğal ve kültürel çekiciliklere sahip bir destinasyona yapılan seyahatler ve bu seyahatlerin ziyaretçiler tarafından yürünerek, motorlu araç veya at gibi ulaşımı sağlayacak hayvanlar aracılığıyla gerçekleştirilirken katılımcıların eğitsel deneyimine de katkıda bulunan bir turizm şekli olarak değerlendirilmektedir (Silbergh, 1994). Kısaca, turizm rotaları ziyaretçileri bir yerden bir yere götürmeye teşvik ederek yerel turizmi geliştirmek ve dinamizmi arttırmak amacıyla bir dizi ilgi çekici mekânı birbirine bağlamak demektir.

Yeni şeyler deneyimlemek isteyen turistlerin isteklerine paralel olarak ürün geliştirmeye olanak tanınması nedeniyle dünyada turizm rotaları, özellikle gelişmiş ülkelerde oldukça hızlı bir şekilde yaygın hale gelmiştir (Meyer, 2004). Öyle ki; 1964 yılında Avrupa Konseyi çalışma grubu seyahat aracılığıyla sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimin teşvik edilmesi için Avrupa kültür mirasını bir araç olarak kullanarak Avrupa kültür turizmi ağı kurmak, Avrupa kültürünün farkındalığını artırmak, yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmek gibi amaçlarla Avrupa Kültür Rotası fikrini ortaya koymuşlardır. Fikir, 1980'de Santiago de Compostela Haç Yollarının kurulması ile hayata geçmiştir.

Turizm rotalarının kuruluş amaçları şu şekilde özetlenebilir (Meyer, 2004);

- Turizmden elde edilen gelirin ve ziyaretçi sayısının bölgeye dağıtılmasını sağlamak,
- Daha az bilinen çekicilik unsurları ve değerleri turizm endüstrisine kazandırmak,

- Turistik bir bölgenin imajını geliştirmek,
- Turistlerin bölgede kalış sürelerini ve harcamalarını artırmak,
- Bölgeye yeni turist ve tekrar ziyaret edecek turistleri çekmek,
- Turizm ürününün sürdürülebilirliğini sağlamak.

Turizm rotaları, turistik bir bölgede bulunan her biri kendi başına yeterince çekici olmayan turistik değer ve aktiviteleri birbirine bağlayarak yöreye seyahat eden turistin bölgede zaman geçirmesi ve harcama yapması, yöredeki olanakları keşfedebilmesi, bir noktadan diğer bir noktaya en kısa ve en basit yoldan nasıl ulaşabileceği, bölgede görülmeye değer yerlerin olduğu gibi önem arz eden bilgilere kolay, hızlı ve güvenilir bir şekilde ulaşabilmesine imkân tanır (Kervankıran ve Çuhadar, 2014: 576-589). Rotalar, turistik çekiciliklere sahip olan ancak turizm bağlamında az gelişmiş bölgelerin ekonomik anlamda kalkınma sağlayabilmesi için iyi bir fırsat olarak belirtilmiştir (Meyer, 2004). Kırsal bölgelerde turistin vakit geçirmesi ile ekonomik olarak kırsala katkı sağlayacak olan turizm rotaları popüler olmayan bölgelere turistlerin dikkatini çekerek bu bölgelere turistin gelmesine olanak tanır (Moulin ve Bonifica, 2001: 237-248). Böylece tanınmayan bölgelerin tanıtılmasına aracılık eden turizm rotaları, ziyaretçi yoğunluğunun az olduğu kırsal alanların pazarlanmasına, bölgenin kültürel, tarihi ve diğer çekicilik unsurların farkına varılmasına yardımcı olmaktadır. Rotalar, yerel kalkınma ortaklıkları kurma fırsatları sunar (Laurens, 2007: 475-489). Turizme açılacak olan rotalar kapsamında kurulacak olan diğer ek ürün ve yan hizmetler yeni girişimcilerin ortaya çıkmasına, istihdama ve yerel halkın ekonomik açıdan refah seviyesine ulaşmasına katkı sağlayacaktır (Meyer, 2004).

Rotalar uzunlukları ve büyüklüklerinin yanında ortaya koydukları tema veya konseptlere göre çektikleri turist de nitelik ve sayı bakımından çeşitlilik göstermektedir. Bu sebeple, turizm rotaları farklı boş zaman güdülerine sahip turistleri çekmektedir, bu da çoğunlukla turizm rotalarının temasına yansır (Meyer, 2004). Birçok turist rotası doğal, kültürel, el sanatları, gastronomi, din, önemli şahsiyetler gibi temalarla kurulmaktadır. Turizm amacı oluşturan rotaların dünyadaki bazı örnekleri; Avustralya Queensland Kültürel Miras Rotası, Avusturya Mozart Rotası, İspanya Endülüs Mirası Rotası, , Kanada Niagara Şarap Rotası, İskandinavya Yarımadası Viking Rotası, İngiltere Lune Nehri Millennium Rotası sayılabilir (Kervankıran ve Çuhadar, 2014: 576-589).

Fransa kültür rotası geliştirme konusunda dünyada öncü ülkelerden biridir bununla birlikte Bulgaristan, Portekiz, Slovenya ve Baltık devletlerinde kültür turizm rotaları

örneklerinden söz edilebilir(Moulin ve Bonifica, 2001: 237-248). Avrupa ülkeleri dışında Afrika'nın bazı bölgelerinde de turizm kültür rotalarına rastlanmaktadır.

1993 yılında sivil toplum örgütü tarafından oluşturulan Afrika'ya özgü doğal ve kültürel değerlerin sunulduğu 60 farklı rotayı birleştiren yaklaşık 32.952 km uzunluğunda, 6 ülke ve 1671 turizm işletmesinin yer aldığı rota Afrika'nın en büyük turizm kültür rotasıdır (Laurens, 2007: 475-489).

Dünya'daki turizm rotaları örneklerine ek olarak ülkemizde de Likya yolu, Saint Paul yolu gibi tarihi ve kültürel rotalar turizm amaçlı kullanılmaktadır. Yaklaşık 500'er kilometrelik bir uzunluğa sahip olan, Likya yolu 1999 yılında, St. Paul dağ yürüyüşü rotası ise 2004 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından onaylanıp turizme açılmıştır. Bununla birlikte, 2008 yılında Batı Karadeniz bölgesinde Kastamonu valiliği tarafından 135 km'lik İstiklal yürüyüş yolu, benzer şekilde 2009 yılında Karabük valiliği tarafından Yenice yürüyüş rotası, 2010 yılında Eskipazar trekking rotası ve 2011 yılında da Safranbolu trekking rotası turizme açılmıştır (Türker, 2013: 1093-1128). Ülkemizde gastronomi turizm rotası kapsamında sayılabilecek Trakya bağ rotası projesinin varlığından söz edilebilir. 2013 yılında Trakya Kalkınma Ajansı'nın desteği ile hayata geçen, Trakya Turizm İşletmecileri Derneğinin "Trakya Bağ Rotası Projesi" Tekirdağ, Şarköy, Gelibolu ve Kırklareli bölgelerinde faaliyet gösteren 12 butik şarap üreticinin desteği ile oluşturulmuştur. Trakya bağ rotası hem günübirlik tur imkânları hem de konaklama alternatifleriyle şarap turizminin ülkemizdeki gelişimi açısından son derece değerli bir turizm rotasıdır (Çakır vd.,2017).

Harita 1. Türkiye Turizm Kültür Rotaları (<https://cultureroutesinturkey.com/tr>).

Dağlık Frigya Bölgesi ise Turizm kültür rotalarının Eskişehir uzantısı niteliğindedir.

Frig yolu genel hatlarıyla, Frig Uygarlığının tarihleri süresince en çok Eskişehir, Afyon, Kütahya illerinin bir kısmını kapsayan Dağlık Frigya Bölgesi ile Frig başkenti Gordion ve Frig tanrıçası Kybele'nin kutsal şehri Pessinus'u kapsamakta ve Friglerin kültürüne dair izleri sürmek için oluşturulmuştur.

Frig Yolu Kültür Rotası, rotanın fikir babası ve geliştiricisi olan akademisyen Hüseyin Sarı ve ekibinin gönüllü çalışması sonucunda uluslararası standartlara uygun bir şekilde özellik kazanmış ve Türkiye'nin en uzun yürüyüş ve bisiklet yolları arasına girmeyi başarmıştır.

Çalışmanın mimarı Sarı (2013, s. 30), eserinde Frig Yolunu şu şekilde betimlemektedir: *Frig Yolu, antik dönemde Frigya olarak adlandırılan, günümüzde Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir ve Kütahya illerine dağılmış Vadilerin sunduğu tarihi, kültürel, jeolojik ve doğal güzellikleri bütünlük içinde yürüyerek keşfetmeyi sağlayan; bölgede var olan patika, antik ve orman içi yolların birleştirilmesi ile oluşturulmuş; uluslararası standartlarda işaretlenmiş, gerekli bilgilendirici tabelalarla donatılmış ve her türlü kaydı (GPS noktaları, rehber kitap, web sayfası gibi) yapılmış uzun yürüyüş ve bisiklet yoludur.*

Frig Yolu iki farklı coğrafik bölgede 506 km boyunca uzanmaktadır. İç Anadolu ve Ege bölgesi sınırları içinde bulunan Eskişehir, Afyonkarahisar, Kütahya, Ankara ve bu illere bağlı Seyitgazi, Sivrihisar, Han, Emirdağ, İhsaniye, İncehisar, Bayat ve Polatlı ilçelerinden geçmektedir. Frig Yolu projesi, Frigya Kültürel Mirasını Koruma ve Kalkınma Birliği (FRİGKÜM)'nin desteğiyle 2013 yılında Türkçe ve İngilizce olarak, rota ve bölge hakkında detaylı bilgilere sahip *Frig Yolu Rehber Kitabı* yayımlanmıştır (Kavak, 2019).

Harita 2. Frig Yolu Eskişehir Bölümü (<https://cultureroutesinturkey.com/tr/frig-yolu/>). (Erişim T:21.02.2023)

Harita 3. Dağlık Frigya Bölgesi Haritası (Polat, 2019).

Buna ek olarak Eskişehir ili başta kültür ve termal turizm, hava sporları turizmi, mağara turizmi, doğa turizmi potansiyeline sahiptir. Öyle ki; Eskişehir’de pek çok kamp alanı, bisiklet rotaları, yürüyüş yolları, birçok milli park ve benzeri yerler, tırmanışa elverişli alanlar ve 25’ten fazla mağara ve düden yer almaktadır Tarih boyunca çok sayıda uygarlığa ev sahipliği yapan kentte Hititler, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular ve Osmanlının izlerine rastlamak mümkündür. Bu sayede kentte pek çok antik kent, kale, tarihi ev, anıt, müze ve mimari eser ile birlikte Odunpazarı evleri, 2018 yılında Anadolu’da Ahşap Tavanlı Ve Ahşap Destekli Camiiler kategorisinde Sivrihisar Ulu camii ve UNESCO Dünya Miras Geçici Listesinde Frig Vadileri olmak üzere 3 adet kültürel varlık bulunmaktadır. Eskişehir ayrıca Türkiye’nin en fazla kaplıcaya sahip illerindendir. Kızılınler ve Sakarılıca bölgeleri termal turizm rotası sayılmaktadır. Kızılınler belgesi yatırımcıya tahsis açısından hazır durumdadır (www.investineskisehir.gov.tr).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ESKİŞEHİR İLİ HİKİNG VE TREKKİNG ROTALARI ARAŞTIRMASI

3.1 Çalışma Alanının Sınırlılıkları

Bu araştırma, bir ekoturizm faaliyeti olan Hiking ve Trekking kavramlarının ekoturizme sağlayabileceği faydaları ya da dezavantajları ölçmek için ele alınarak Eskişehir ili sınırları içinde değerlendirilmiştir.

3.1.1. Eskişehir Kentinin Tarihsel Gelişimi

Anadolu'daki ilk yerleşim yerlerinden biri olan Eskişehir'in tarihi Anadolu'nun tarihi kadar eskidir ve Anadolu'nun geçirdiği bütün devirleri geçirmiştir. Yapılan araştırmalar ışığında burada, Paleolitik (Eskitaş) dönemden bu yana yerleşmeler olduğu anlaşılmaktadır. M.Ö. 4000'lerden itibaren, Orta Sakarya Vadisi'nin muhtelif yerlerinde bulunan kalay yatakları ve Gümele (Mihalgazi) gümüş yatakları bölgenin cazip hale gelmesinde etkili olmuştur (Oğuzoğlu-Emecen, 1995:398).

Yaklaşık 700 senedir Eskişehir adıyla bilinen kent, ilk tarihi ismini ünlü coğrafyacı Strabon'a göre "Eretria'lı Dorleon"dan almıştır. Ancak farklı kaynaklarda "Doryleon, Dorileo, Dorylaeunu, Dorilaion" şeklinde geçmektedir (Darkot, 1997:384-385; Bayar, 2004:99).

M.Ö. 3500 yıllarında, şu anki şehir merkezi konumuna yaklaşık 3 km uzaklıkta, Porsuk Vadisi'nin kuzeyinde yer alan ve yörede 'Şarhöyük' 'olarak bilinen mevkiinin Eskişehir'in ilk yerleşim merkezi olduğu düşünülmektedir. Antik çağda "Dorilaion" kenti olarak bilinen Şarhöyük 'ün konumu itibariyle Eskişehir Ovasının en önemli yerinde kurulmuş olması ve etrafında irili ufaklı pek çok höyüğün bulunması buranın bir yerleşim merkezi olduğunun kanıtı niteliğindedir. Zamanla gelişen kent daha sonraki dönemlerde Porsuk Çayı ve Sarı Suyun aktığı geniş alana yayılış göstermiştir (Doğru, 2005:23-25; Altınsapan, 1999:1-2; Koçkar, 1999:3-4).

Kronolojik bakımdan Eskişehir'deki kültürel ve politik yapının ikinci katmanını Hitit dönemi oluşturmaktadır. M.Ö. 3000'lerde Anadolu'nun varlığını sürdüren birçok kent krallık Proto-Hattiler'e ait iken M.Ö. 2000 yıllarında bu krallıkların birleşmesiyle başkenti Hattuşaş (Boğazköy) olan büyük Hitit İmparatorluğu kurularak Eskişehir ve civarında yoğun bir yerleşmenin gerçekleştiği görülmektedir. Eskişehir ve çevresi aynı zamanda Hitit İmparatorluğunun Batı Vilayeti Kanadını oluşturmaktadır. Daha sonra M.Ö. 1200 yıllarında

Trakya üzerinden Avrupa'dan Anadolu'ya inen işgalci kavimlerin Hititleri ortadan kaldırması ile bir diğer akıncı güç olan Frigler bölgedeki politik güce egemen olmaya başlamıştır (Güneş-Yakut, 2007:1; Doğru, 2005:25). Frigler, yazılı tarih döneminde Eskişehir'e kalıcı olarak yerleşmiş ve ilk siyasal oluşumun da kurucusu olmuşlardır. Kent halen, sonraları Anadolu üzerinde hâkimiyet kurmuş Lidya, Likya, Karya, Ege-Grek, Pers, Helen, Roma ve Bizans gibi medeniyetlerin izlerini taşımaktadır (Güneş-Yakut, 2007:1; Albek, 1991:33). M.Ö. 700'lü yıllarda Batı Anadolu'daki Lidyalıların etkisiyle başlayan şehirleşme ve ticaretteki hareketlilik Dorylaion'un gelişmesinde önem arz etmektedir (Oğuzoğlu-Emecen, 1995:398). Eskişehir'in stratejik anlamda önemli ve idari yapılanma üzerindeki etkisi ilk kez Persler tarafından gündeme getirilmiştir. Persler, Levant bölgesindeki önemli noktaları ele geçirerek Anadolu'daki kıyı bölgeler üzerinde denetim sağlamışlar, böylece Akdeniz, Karadeniz ve Ege'de önemli kontrol merkezleri oluşturmuşlardır. Böylelikle Batı'ya daha da yaklaşan ve Grek dünyasını ele geçirme amacı taşıyan Persler, tasarladıkları yol modeliyle kavşak noktası konumundaki Eskişehir ve çevresini üst olarak kullanmışlardır (Saraçoğlu, 1974:3-4).

Bölgenin, Bithynia'dan merkez Frigya'ya ve Galatya'ya giden yolların ayrılma ve güneyde Kütahya'ya (Cotiaecum) giden yolun kesişme noktasında yer alması stratejik önemini Helenistik dönemde de korumaya devam etmiştir. Bununla beraber Büyük İskender'in ölümünden sonra generalleri arasında yaşanan hâkimiyet savaşımı sırasında, Eskişehir ve civarı; generallerin ordularına donanım, yol, yiyecek vb. destek sağladığı önemli bir merkez olarak kullanılmıştır (Güneş-Yakut, 2007:2).

Eskişehir'in, antik çağlardaki en gösterişli ve renkli döneminin bölgede hâkimiyeti ele geçiren Roma İmparatorluğu döneminde yaşandığı düşünülmektedir. Kent aynı zamanda Roma İmparatorluğu döneminde kaplıca ve eğlence merkezi olarak kullanılmış ve daha önce olmadığı kadar akılcı politik ve idari adımlarla hızlı bir gelişme göstermiştir. Roma İmparatorluğunun M.Ö. 395 yılında Doğu ve Batı Roma şeklinde ayrılmasıyla Eskişehir Doğu Roma (Bizans) sınırları içine dâhil olmuştur. Eskişehir ve çevresinde, kısa zamanda önemli ticaret merkezleri haline gelen ve ordunun gereksinimlerini tanzim edebilen güçlü bir siyasi-askeri örgütlenmeyi sağlayacak pek çok kent kurulmuştur. Bu kentler arasında öne çıkanlardan biri Bizans İmparatoru Justinianus eliyle kurulan Justinianapolis (Sivrihisar)'dır (Doğru, 2005:26-27; İşcan, 2009:3). VI. Yüzyılda Doğu Avrupa asıllı kavimlerin ve Balkanlarda Hun Türklerinin Doğu Akdeniz ve Mısır'da hız kazandırdıkları ticari faaliyetlerin

yarattığı sosyal hareketlilik, Dorylaion ve çevresinin de önemini arttırmıştır (Oğuzoğlu-Emecen, 1995:398; Sarıöz, 1997:1-2).

7. yy.den itibaren İslam ordularının fetih girişimleri ve İslamiyet'in hızlı yayılışından etkilenen Bizans'ın Suriye, Mısır, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da topraklarının bir kısmını kaybetmesine ve Anadolu'da gerilemesine neden olmuş, böylece Dorylaion İstanbul ve Marmara Bölgesindeki Bizans nizamı ile bütünleşmiş bir taşra kasabası haline gelmiştir. Dorylaion, önce 708 ve sonra 778 yıllarında Emeviler'in İstanbul'u fethine yönelik seferleri sırasında iki kez işgale uğramıştır ancak bölgede Arap egemenliği çok uzun sürmemiş, Bizanslılar şehri tekrar ele geçirmiştir. Arap kaynaklarında Dorylaion'un adı "Durulye, Derveliye" şeklinde geçtiği bilinmektedir (Oğuzoğlu-Emecen, 1995:398).

Araplardan sonra Türklerinde akınına uğrayan Eskişehir, Türkler Anadolu'ya geldikten sonra da önemini korumaya devam etmiştir. 1071 Malazgirt savaşında Bizans'ın Selçuklulara yenilgisi sonucu Sultan Süleyman ile Bizans İmparatoru Michael arasında yapılan antlaşma ile Dorylaion, Söğüt ve çevresi Türklerin eline geçmiştir ve Dorylaion, Sultan Öyüğü olarak kayıtlara geçmiştir (Toprak-İznik, 2009:38-39; Albek, 1991:107).

I. Haçlı seferlerinden sonra bölgenin hâkimiyeti yine Bizanslıların eline geçmiştir. Ancak Büyük Selçuklu Devletinin yıkılmasından sonra Anadolu'ya gelen Türkmenlerin sayısı hızla artmış, Orta Asya'dan gelenlerin büyük bir kısmı Bizans sınırı ve Eskişehir ovasında köyler kurarak yerleşik hayata geçmişlerdir. Ancak Türkmenlerin bölgeyi terke zorlanmaları Bizans-Selçuklu gerilimini ateşlemiş ve 1176 Miryokefalon savaşına sebep olmuş ve bu savaşta II. Kılıç Arslan'a mağlup olan Bizans İmparatoru Manuel imzalanan antlaşma koşulları gereğince Dorylaion kurdurduğu tahkimatı yıktırarak şehri boşaltmıştır. Bunun sonucunda yıkık ve metruk bir hale dönüşen şehrin adı artık Eskişehir olarak anılmaya başlamıştır (Güneş-Yakut, 2007:4-5; Bayar, 2004:100-101; Bayrak, 1982:219).

Bir uç bölge konumunda olan Eskişehir ve civarında çok sayıda Türkmen gruplarının bulunması yeni bir beyliğe, yani Osmanlıların doğuşuna yol açmış ve bölge Osmanlıların ilk faaliyet alanları olmuştur. Buna göre Eskişehir'in Osmanlı'nın ilk ele geçirdiği yer ve ilk idari teşkilatın bir parçası olması gibi, ilk bayram hutbesi de burada okunmuştur. Şehir Osmanlı himayesi altında idari ve kültürel bir merkez haline gelmiştir. Bununla birlikte, Ahi Ömer, Ahi Ede, Ahi Mahmud, Ahi Mehmed Ak Doğan, Seyyid Abdullah, Şeyh Şehabeddin Sühreverdi, Hacı Nasreddin, Gül Dede zaviyelerinin bulunması, kentin dini ve kültürel bir canlılık ve potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (Oğuzoğlu-Emecen, 1995:399).

Eskişehir’de, II. Bayezid ve Fatih dönemlerinde çok büyük olayların yaşanmamasına karşın Yavuz Sultan Selim döneminde büyük imar projeleri gerçekleştirilmiştir. Seyitgazi yakınında Şucaaddin köyünde Şeyh Şucaaddin Türbe ve Külliyesi, Kurşunlu Camii adı ile anılan Çoban Mustafa Paşa Camiisi, Üryan Baba Türbesi bu dönemin eserleridir (Doğru, 2005:76-77).

İstanbul’dan başlayarak, Tebriz-Bağdat ve Mısır’a ulaşan üç büyük yol güzergâhının sağ kolu üzerinde önemli bir geçiş yeri olan Eskişehir Kanuni dönemindeki İran seferleri sırasında Osmanlı ordusunun menzil noktalarından biri olma özelliği taşımaktadır. Ancak Bursa’nın fethi ve Edirne’nin başkent olması ve fetihlerin Rumeli’de yoğunlaşmasıyla birlikte Eskişehir Osmanlı’nın kuruluşundaki önemini zamanla yitirmeye başlamıştır ve bundan sonraki yıllarda Eskişehir’de kalıcı eserler yapılmadığı dikkat çekmektedir (Doğru, 2005:85-89).

Osmanlıda XVI. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan ve eşkıyalık olaylarının tetiklendiği Celali İsyancıları ile Eskişehir’de kargaşa ve karışıklıklara neden olmuş, Eskişehir-Akşehir-Karaman hattının batısı korkulu ve tekinsiz günlere sahne olmuştur. Eskişehir’de bazı eşkıyaların keyfi davranışlarının artması ve Sivrihisar medrese öğrencilerinin (suhteler) levendlerle iş birliği sonucu pek çok cinayet işlenmiştir ve bu kaos ortamı yaklaşık 18. yy.a değin devam etmiştir (Doğru, 2005:78; Saraçoğlu, 1974:9).

1648’li yıllarda Eskişehir’e gelen Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde kenti şu şekilde betimlemiştir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 1970:699-701):

“Şehir on yedi mahalledir. Evleri bağlı bahçeli ve mamurdur. Cami ve mescitleri epeycedir. Medreseleri varsa da kargir değildirler. Yedi çocuk mektebi, yedi tarikat tekkesi, yedi tüccar hanı vardır. Çarşısı sekiz yüz dük-kandan ibarettir. Havasının letafeti dolayısıyla güzelleri çoktur. Halkı gurbetten gelenlere dost kimselerdir. Çuha ve güzel kumaşlar giyen ayanı çoktur. Şehrin dört çevresi gül, gülistan, bağ ve bostan olup, hububatı çok bir şehirdir. Hatta paşa efendimize bu şehir ahalisinden bin adet koyun, yedi at, üç yüz araba arpa ve bu çeşit zahire hediyeler geldi.

Eskişehir ılıcaları şehrin dışarısında, kuzeyinde bağ ve bahçeler kargir kubbeli bir latif hamamdır ki, ona on olan büyük havuzu sıcak su ile doludur. Suyu gayet sıcak olduğundan, soğuk su katılan da ılık olur. Çok faydalıdır. Parmakta yüzük cinsinden, halis gümüşten yapılmış şeyler bulunursa, sapsarı yapar. Uyuz ve cüzam hastalıklarına faydalı ise de, Bursa kaplıcaları gibi mükellef değildir.”

1680 yılında Eskişehir’de bulunan seyyah Jouvin de Rochefort’un tasvirine göre ise şehir; küçük, kalabalık, buğdayı, sütü ve meyve ağaçları bol bir beldedir (Darkot, 1997:385).

1705’te Fransa kralının emriyle Makedonya, Yunanistan, Afrika ve Küçük Asya yolculuğuna çıkan doğa tarihçisi, yazar ve gezgin Paul Lucas Eskişehir ile ilgili düşüncesini; ‘‘ Şehir iki kısma bölünmüştür. Türklerin evi dağın önündedir. Şehrin birin-ci kısmında çarşı bulunur. Burada dükkânı olan Türkler akşamları yatmak için yukarı şehre çıkarlar. Eskişehir güzel çeşmelerle doludur. Hepsinden sıcak su akar. Başka içme suyu yoktur. Bu su soğutularak içilir’’ şeklinde ifade etmiştir (Albek, 1991:142).

II. Kılıç Arslan döneminden itibaren yöre halkının büyük oranda yerleşik hayatı seçmesi ve göçerlerin sayıca az olması Eskişehir ve civarında dingin bir yaşam biçimi şekillendirmiştir. Şehirde yaşayan halkın en büyük gelir kaynağını tarım ve tarım ürünleri oluştururken, ticaret, az da olsa sanayi ve bağ bahçelerden elde edilen kazanımlar söz konudur. Göçebe halkın ise en büyük gelir kaynağının küçükbaş hayvancılık olduğu görülmektedir (Doğru, 2005:97).

Rumeli’deki toprakların kaybedilmeye başlanmasına paralel olarak Anadolu’da tarımın tekrar önem kazanması ile XVIII. Yüzyılın ilk yarısından itibaren kentteki az gelişmişlik ve durağan toplumsal yapıda değişimler yaşanmıştır. Bu hareketlilikteki en büyük etkenlerden biri XVIII. Yüzyıldan bu yana şehrin başlıca ticaret maddesi olan Lületaş ticaretidir. Daha sonraları Anadolu-Bağdat demiryolu hattının Eskişehir’e ulaştırılması ve Ankara’ya kadar uzatılması çalışmaları esnasında idari statüsünde değişikliklere yol açmış, şehirde sosyal ve ekonomik anlamda dinamizme ve büyümeye imkân sağlamıştır (Güneş-Yakut, 2007:10-11; Kırılı, 2001:195-196).

1890’lı yıllara gelindiğinde, demiryolu hattının döşenmesine ek olarak Kafkasya, Kırım ve Balkanlardan çok sayıda göç alması, ekonomik faaliyetlerdeki canlılık ve nüfus açısından büyük bir gelişme göstermeye başlamıştır (Önder, 2001:249). Kurtuluş Savaşı öncesi İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşmasını dayanak göstererek Eskişehir’i işgal etmişlerdir ancak Ali Fuat Paşa komutasındaki Kuvayı Milliye birlikleri 25 Eylül 1919 tarihinde bu işgale son vermiştir. İkinci kez 20 Temmuz 1921’de Yunanlar tarafından işgale

uğrayan Eskişehir, Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılmasından sonra işgalden kurtulmuş ve 2 Eylül 1922’de il statüsü kazanmıştır (akt. Şahin, 2011)

Sonuç olarak her devirde yerleşimler için önemli bir konumda olan Eskişehir bir sanayi, tarım, üniversite, havacılık ve kültür kentidir. Nüfusunun yaklaşık % 80’ i il merkezinde yaşamakta ve bu manada şehirleşmesini tamamlamış, yer aldığı bölgenin ticari ve yönetsel merkezi haline gelmiştir. Sanatsal ve kültürel açıdan büyük ölçüde gelişmiş, çağdaş ve modern kent kimliğinin yanı sıra, Türkiye’nin ilk ihraç ürünü olan ve literatürde adı ‘Sepiyolit’ olarak geçen Lületaşı madeni Eskişehir ile özdeşleşmiştir. Şehirde üç üniversite bulunmakta ve önemli bir havacılık kenti olarak gösterilmektedir. Tam anlamıyla bir kültür başkenti olan bu güzel Anadolu ili ‘‘öğrenci şehri’’ olarak da bilinmektedir.

3.1.2. Eskişehir Coğrafyası ve İklim Özellikleri

Eskişehir’in sahip olduğu ulaşım olanakları, işlek ve önemli bir yol kavşağı durumunda olması, bereketli sıcak su kaynakları, olumlu iklim özellikleri ve coğrafi konumu gibi dikkat çekici özellikleri her dönemde yerleşim üzerinde etkisi olduğu görülmektedir (Şahin,2011).

İç Anadolu Bölgesinin Yukarı Sakarya bölümünde yer alan Eskişehir; doğuda Ankara, güneydoğuda Konya, batıda Kütahya, kuzeybatıda Bilecik, kuzeyde Bolu ve Ankara, güneyde Afyonkarahisar ile çevrelenmiştir. Matematiksel konumu itibariyle 39° 03’ - 40° 11’ kuzey enlemleri ile 29° 59’ - 32° 01’ doğu boylamları arasında yer alır ve yüzölçümü 13.960 km²’dir. Şehrin başlıca yeryüzü şekilleri incelendiğinde, doğu-batı yönünde yay biçiminde uzanan ve İç Anadolu ile Karadeniz sınırını çizen Sündiken dağları yer almaktadır. Bu sıradağın kentin kuzey tarafındaki uzantısı Bozdağ olarak bilinirken, doğu kısmı ise Mihaliççik dağları olarak nitelenmektedir. Bir diğer önemli dağ silsilesi kenti kuzeybatı-güneydoğu yönünde ortadan kat eden Sivrihisar dağları ve bu dağlar arasında batı-doğu doğrultusunda uzanan Sakarya nehrinin en büyük kolu ve Eskişehir’in en önemli akarsu kaynağı olan Porsuk çayı geçmektedir. Güneyde ise Emir dağları ve güneybatıda Emir dağlarının devamı şeklinde görülen ve bölgenin en yüksek dağı olan Türkmen dağı bulunmaktadır. Ayrıca Türkmen dağı ve Emir dağı, İç Batı Anadolu ile Yukarı Sakarya’yı birbirinden ayıran coğrafi sınırlardır (İzbırak, 1945:507-235).

Emir dağları ve Sivrihisar dağı arasından, kaynağını Çifteler ilçesinden alarak kuzeybatı-güneydoğu yönünde akan Sakarya nehri geçmektedir. Bu akarsuların aktığı alanlarda önemli yerleşimler ve tarıma elverişli araziler bulunmaktadır. Eskişehir kentinin

üzerine kurulduğu Graben ovası bunlardan en önemlisidir (şahbaz, makale). Yerleşmelerin bulunduğu bu ova tektonik kökenlidir ve çevresi 1000-1200 metre yükseklikte platolarla çevrilidir ve de merkez ilçelerinden doğu-batı istikametinde seyreden pek çok fay hattının varlığı bölgeyi sismik açıdan aktif hale getirmektedir (Aydınel, 2011).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Porsuk çayı Sakarya nehrinin en uzun kolu olmakla birlikte Eskişehir'in en önemli su kaynağıdır ve geniş bir görüngeden bakıldığında, güneydoğu-batı yönünde akarak kentin iki merkez ilçesi olan Tepebaşı ile Odunpazarı'nı birbirinden ayırmaktadır. Çayın debisi Nisan yağmurları ile yükselmekte, Mayıs'tan sonra düşüşe geçmektedir. Porsuk çayının yıllık ortalama debisi 6,11 m³/sn. ve aylık ortalama akımın 15 m³/sn.'i geçmediği kaydedilmiştir (Ayday vd. 2001). Kuzey-güney yönünde akıp Porsuk çayına katılan Kocadere ve batıdan doğuya akış gösteren Sarısu çayı merkez ilçelerin diğer önemli akarsularıdır (Koca-Menteşe, 2020: 2017-228).

Genel tabiri ile Eskişehir'de yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği karasal iklim görülmektedir. Kışın sıcaklık 0 °C 'nin altına düşerek siklonik hareketlerin olduğu kar yağışı görülmekte, yazın 35 °C'nin üstüne çıkabilmektedir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2020).

Fitocoğrafik açıdan İran-Turan bölgesinin Orta Anadolu sektöründe bulunan (Arslantürk,2007) Eskişehir' de ormanlar miktar bakımından her ne kadar fazla olmasa da, literatüre geçen ve genetik anlamda önem arz eden Çatacık ormanlarının varlığı, İç Anadolu step ekosistemi Marmara (Nemli orman ekosistemi) Ege ekosistemleri geçiş zonunda yer alması kritik ve kırılgan geçiş ekosistemi meydana getirmekte, zengin biyoçeşitliliğe ve önemli ormancılık çalışmalarına olanak sağlamaktadır. Eskişehir ili ve çevresinde yetişen ibrelili (iğne yapraklı) türler olarak bilinen, Sarıçam, Karaçam, Kızılcık, Sedir, Ardiç ağaçları asli türleri oluşturur ve meşe türlerinden bir araya gelmiş bozuk meşe ormanları baskındır (www.ogm.gov.tr). Ayrıca Eskişehir il sınırları içinde 9'u Kültür Bakanlığınca tescil edilmiş mistik, folklorik ve tarihi anlamda toplam 26 adet 'anıt ağaç' bulunmaktadır (Genç, vd. 2002).

Kent flora bakımından oldukça geniş bir çeşitlilik göstermektedir. Öyle ki Eskişehir'de yetişen bitki türleri İngiltere'nin sahip olduğu bitki türlerinin toplamından fazla olduğu belirtilmiştir. İl sınırları içinde 2000 civarında bitki türü doğal yayılım göstermekte ve bu türlerden 220'den fazlası yalnızca Türkiye'ye özgüdür. Sündiken ve Türkmen Dağlarında kendiliğinden yetişen bu bitkilerin 14'ü ise sadece Eskişehir'e özgüdür.

Tablo 2. Eskişehir’deki Endemik Bitkiler

Sığır Kuyruğu (<i>Verbascum Gypsicola</i>),	Çan Çiçeği (<i>Tokurii</i>),
Çöven Otu (<i>Gypsophila Osmangaziensis</i>),	Beyaz Civan Perçemi(<i>Achillea Ketenoglui</i>),
Peygamber Çiçeği (<i>Centaurea Sericea</i>),	Kantaron (<i>Hypericum Sechmenii</i>),
Jülyen (<i>Hesperis Turkmendaghensis</i>),	Kahkaha Çiçeği (<i>Convolvulus Pulvuinatus</i>),
Taşçanta (<i>Aethionema Dumanii</i>),	Dağ Çayı (<i>Sideritis Gulendamiae</i>),
Alis (<i>Alyssum Niveum</i>),	<i>Verbascum Eskisehirensis</i> ,
<i>Centaurea Nivea</i> ,	<i>Campanula Pamphylica Subsp</i>

(<https://eskisehir.ktb.gov.tr>).

3.2. Yöntem

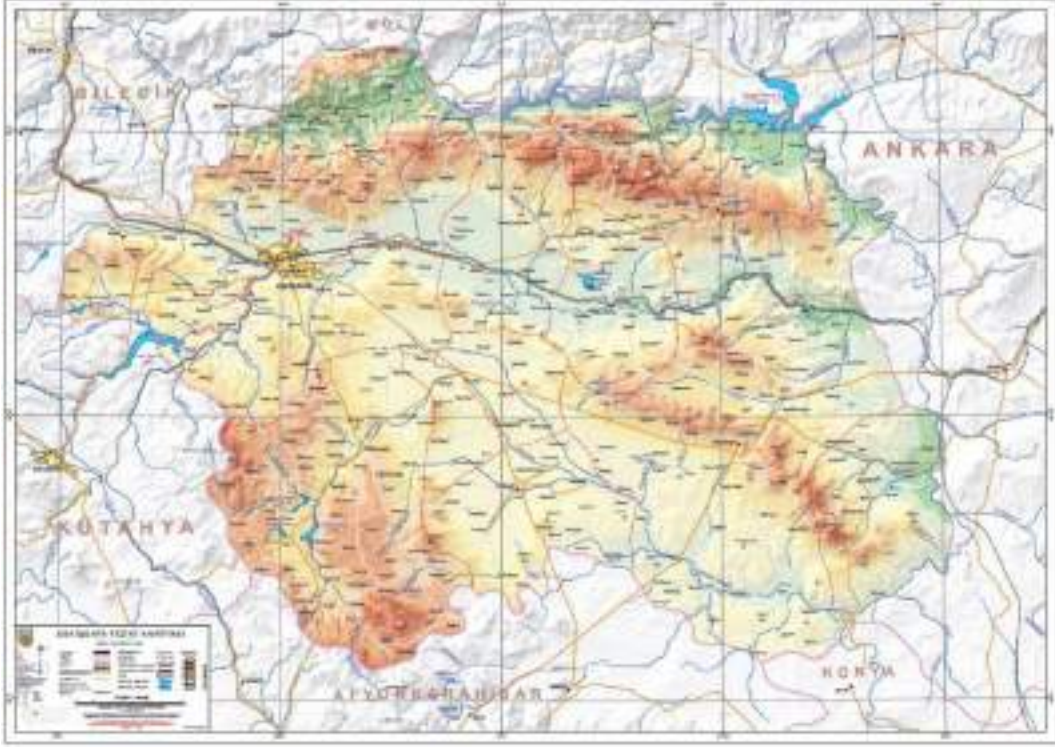
Bu çalışmanın başlangıç aşamasında Tarım ve Ekonomik Coğrafya alanında titiz bir literatür araştırılması yapılmıştır. Çalışma esnasında coğrafyanın temel ilkeleri olan Dağılım, Nedensellik, Sebep-Sonuç, Korelasyon ilkelerine uygun olarak harita, tablo, şekil ve grafikler hazırlanarak yorumlanmıştır. Harita çiziminde Photoshop, Google Earth, Wikiloc programları kullanılmıştır.

Çalışmada betimleme yöntemlerinden olan alan taraması yöntemi kullanılmıştır. Tarama yöntemi ile çalışma alanında genel bilgiler edinilmiş, rota isimleri, rotaların genel tanıtımı, uydu görüntüleri üzerinden rota çizimleri, rota sayıları, rotalardaki güvenlik, rota uzunlukları, zorluk, görsellik ve rota arazi koşulları belirlenmiştir.

Trekking ve Hiking rotalarının belirlenmesi amacıyla Eskişehir Doğa Sporları Ve Yürüyüş Aktivite Kulübü (EDYAK), Anadolu Üniversitesi Doğa Sporları Kulübü ve Patika Eskişehir Doğa Yürüyüşü Ve Aktivite Grubu’dan halihazırda coğrafi konum olarak sayısal harita üzerinde işaretlenmiş veriler edinilmiş, saha çalışmaları yapılmıştır. Bunun dışında ilgili literatür incelenerek Pek, (2013), Şahin, (2010) ve Eskişehir Valiliği, (2014), Eskişehir Turizm Müdürlüğü ile görüşülerek mevcut kaynaklar incelenmiştir. Hiking ve trekking konulu filmler ve belgeseller izlenmiş internet kaynakları gibi ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır.

3.3. Çalışma Alanı Yeri ve Sınırları

Bu araştırmanın sınırları Eskişehir İdari İl sınırları içinde kalan doğal alanlardan oluşmaktadır. Bu sınırlar içinde kalan hiking ve trekking rotalarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Harita 4. Eskişehir İli Fiziki Haritası (<https://www.harita.gov.tr/>).

3.4. Verilerin Doğrulanması Ve Derlenmesi

Çalışma için kullanılan materyallerde belirtilen konumlar Patika Eskişehir Doğa Yürüyüşü ve Aktivite Grubundan bir üyeye birlikte alanda doğrulanmıştır. Konuyla ilgili tarih 04-07.04.2022, 21-23.06.2022, 07-14.07.2022 tarihleri arasında toplam üç arazi çalışması gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmalarında toplamda 19 parkur doğrulanmıştır.

Arazi çalışmasında konumsal verinin yerinde doğrulanması işlemi için aşağıdakilere dikkat edilmiştir (Çalışkan, 2015).

1. Günübürlük belirlenen parkurlara gidilmesi,
2. Arazi çalışmasında yürüyüş deneyimine katılarak gözlem yapılması,
3. Yolun gerçekte olmayışı, yolun doğal sebeplerle kapanmış olması gibi nedenlerle uygunluk taşımayan parkurların belirlenmesi.

Verilerin derlenmesi aşamasında toplam 21 parkur /rota incelenmiştir. Arazi çalışması sırasında aşağıda ‘ekolojik köy’ olarak ifade edilen Gökçekuyu Rotası haricinde tamamına gidilmiş ve toplam 19 parkurun uygunluğu belirlenmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde gösterilen haritaların okunabilmesine ilişkin bazı kodlar bulunmaktadır. Bu nedenle rotaların değerlendirilmesinde aşağıdaki hususlara dikkat edilmelidir.

Rotalar; Bozdağ Bölgesi, Türkmen Dağı Bölgesi, Eskişehir Kent Ormanı Rotası, Şehir İçi Tarihi Rota, ve Yazılıkaya (Frig Vadisi) Rotası olmak üzere 5 bölümde incelenmiştir. Rota haritaları üzerinde belirtilen ‘YÇN’: Yürüyüş Çıkış Noktası, ‘YBN’: Yürüyüş Bitiş Noktası, ve ‘KN’: Kontrol Noktasını ifade etmektedir. Kontrol Noktasından kasıt; rota üzerinde bazı önemli noktalara dikkat çekmektir. Örneğin; manzara, yol ayrımları, kavşak noktaları, yön değiştir uyarıları, mola yerleri, yönler, çeşmeler gibi.

Rotalar 19 ayrı haritadan oluşmaktadır. Bu haritalar aşağıda 5 ayrı bölgeye ilişkin olarak başlıklandırılmıştır.

4.1. Bozdağ Bölgesi

4.1.1. Avlakkaya Kanyonu

Mihalgazi ilçesi Hekimdağ köyü sınırları içinde Bozdağ ve Yarımca köyü yolu ile Sarıcakaya yolu üzerinde geniş bir alanı kaplayan vadinin Eskişehir’e uzaklığı 35 km’dir. Akarsu içinde küçük büyük şelaleler ve birbirinden farklı jeolojik-arkeolojik pek çok buluntuya ev sahipliği yapan bu alan aday sit alanı durumundadır. Doğa, motor, bisiklet ve yürüyüş tutkunlarının uğrak noktalarındadır (<https://eskisehir.ktb.gov.tr/tr-158889/avlakkaya-kanyonu-mihalgazi.html>).

Vadinin ismi halk arasında Avlakkaya şeklinde süregelmiştir ancak haritalarda geçen isimle Parmak kayalar olarak bilinmektedir.

Cumhurbaşkanı kararıyla 20 Temmuz 2019’da ‘‘Kesin korunacak hassas alan’’ olarak ilan ve tescil edilmiştir.

Eskişehir’in sert bozkır iklimine karşın bölgede Akdeniz ikliminin etkileri de hissedilmektedir. Böğürtlen, üzüm asması vb. ürünler rahatlıkla yetişebilmektedir.

Yaban hayatı çeşitlidir, ayı, akbaba, kurt gibi vahşi hayvanlarla karşılaşmak mümkündür ve çok sayıda engerek yılanının doğal yaşam alanıdır (Hekimdağ köyü halkı).

Şekil 1. Avlakkaya Yürüyüş Rotası

Rota başlangıç noktası, bölgede konsept bir restoran olan ve kamp alanı olarak da kullanılabilen Kayı Obası isimli işletmenin hemen yanından başlamaktadır. KN1’de bir dere geçişi yapıldıktan sonra KN2’de bir yol ayrımına gelinir, KN3’te köy içine varılır ve bir çeşme mevcuttur. KN4’te tekrar dere geçişi ile bir kamp alanına ulaşılır, buradan KN5’te yol terkedilip yolsuz sarp bir araziden giriş yapılır. KN6-KN7’de başka bir dere geçişi ve kamp alanına gelinir. KN8’de derenin oluşturduğu küçük bir havuz bulunur ve Eskişehir-Sakarı Ilıca yolunun 27. Km’sinde yürüyüş sonlandırılmaktadır.

Fotoğraf 1. Avlakkaya Yürüyüş Yolundan Görşeller

4.1.2. Beyyayla

Eskişehir'in Sarıcakaya ilçesine bağlı mahalle, ilçeye 20 Eskişehir'e 68 km uzaklıkta bulunmaktadır. Eskiden köy iken daha sonra mahalle statüsü kazanmıştır. Yerli halkının soyu Karakeçili Yörüklerine dayanmaktadır. (vikipedi)

Beyyayla rotasının en dikkat çeken özelliği; rota üzerinde bulunan, gelişimi ve değişimi halen devam etmekte olan Düden mağarasına sahip olmasıdır. Mağarayı ilginç kılan ise girişinin Eskişehir ilinde, çıkışının ise Bolu il sınırında bulunuyor olmasıdır.

Mağara Beyyayla köyünün 1,5 km kuzeybatısında yer almaktadır, mağaraya Sarıcakaya-Beyyayla yolundan gidilmektedir. Yol köye kadar düzgün ancak bundan sonra 1,5 km dar bir yol ile mağara girişine ulaşılmaktadır (Eskişehir Valiliği, 2014).

Şekil 2. Beyyayla Yürüyüş Rotası

Beyyayla yürüyüş rotasının başlangıç noktası Beyyayla köyünde başlamaktadır. KN1'de DSİ'in sulama amaçlı kurduğu gölete ulaşılır ve KN2'de Beyyayla mağarasının girişine varılır. KN3'te bir yol ayrımı KN4-KN5'te çeşme bulunmaktadır. KN6-KN7-KN8'te yol ayrımları mevcuttur. Bir ring rota olduğundan yürüyüş bitiş noktası yine Beyyayla köyüdür.

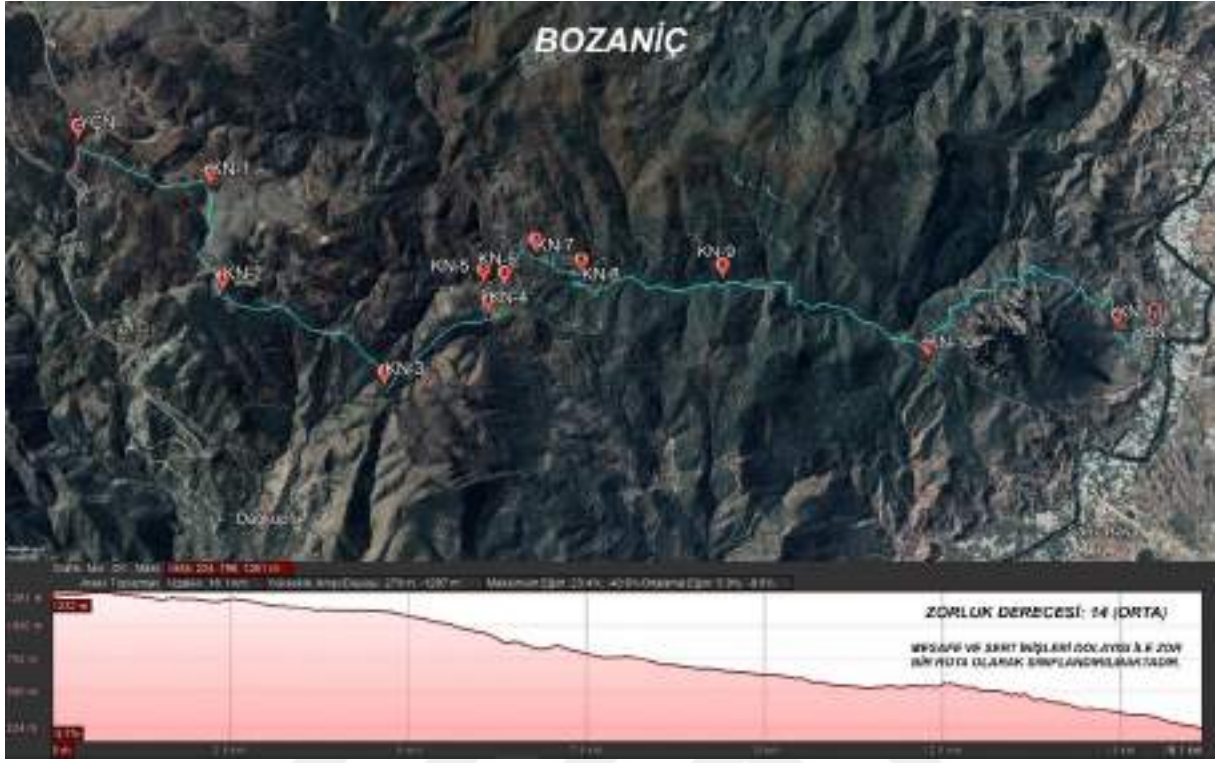

Fotoğraf 2. Beyyayla Yürüyüş Yolu ve Beyyayla Mağarasından Görşeller

4.1.3. Bozaniç

Bozaniç köyü Eskişehir'in en küçük, Mihaliççık ve Han'dan sonra 3. en yaşlı ilçesi olan Mihalgazi'ye bağlı bulunmaktadır. Bölgede mikro klima iklimi görülmekte ve yenilebilir enerji potansiyeli yüksektir. Doğal bitki örtüsü maki, psödomaki, nemli ve kuru ormanlardan oluşmaktadır. Ayrıca Bozaniç köyünde Osmanlı mimarisine ait camiiler turistik önem taşımaktadır (<https://www.bebka.org.tr>).

Çevrede pek çok, nefrit tedavisinde de kullanılan sazak, diğer adıyla kırkkilit bitkisine (Genç ve Özhatay, 2003; Cansaran ve Kaya, 2010), yörede meyvelerinin turşusu yapılarak diyabette şeker dengeleyici olarak tüketilen sumak ağacına, menopoz ve kısırlık tedavisinde fayda sağladığı düşünölen ebemekmeği ya da gelin tırnağı bitkisine, ula, antepfıstığı, kebere, sirken, süpürge otu, yonca, dilkesen, püskölotu, hayıt (ishal otu), üzerlik bitkileri ile salkım söğüt ve zeytin ağaçlarına rastlanabilir (Uzun, 2015).

Şekil 3. Bozaniç Yürüyüş Rotası

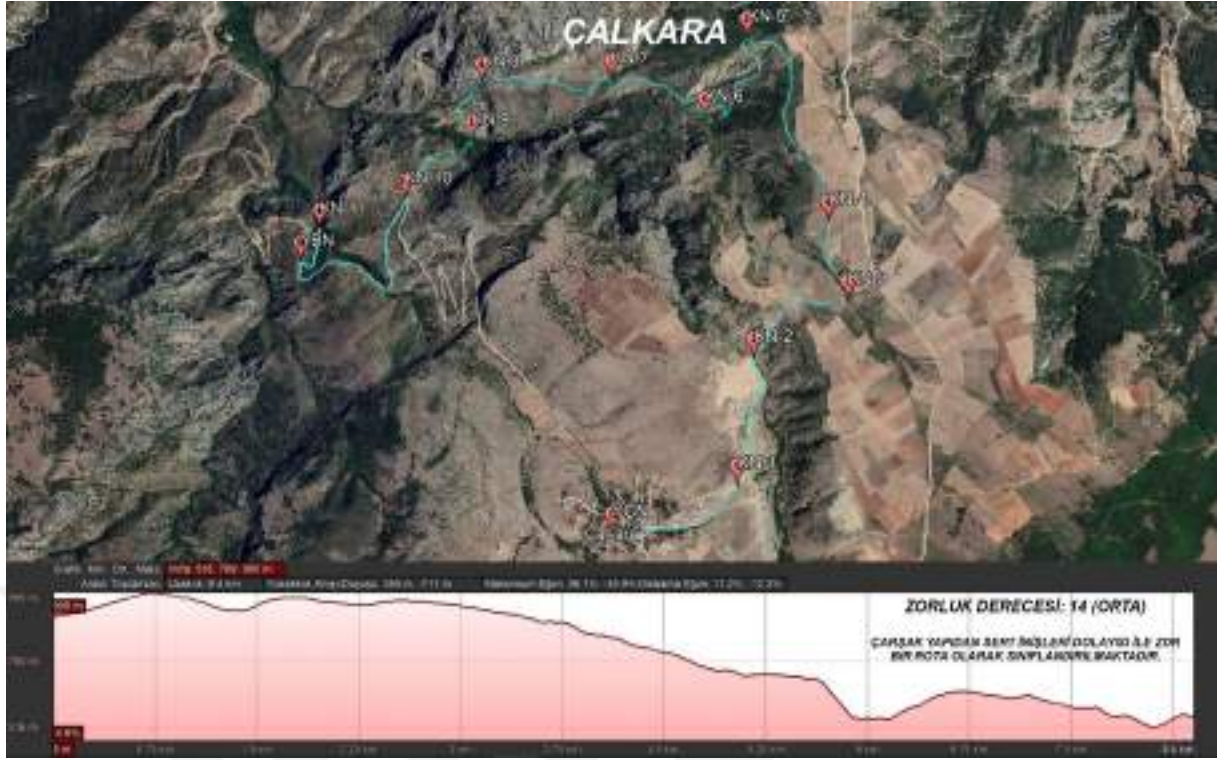

Fotoğraf 3. Bozaniç Rotasından Görseller

Bozaniç rotası Eskişehir Sarıcakaya yolunun 27. Km'sinde başlamaktadır. KN1'de bir yol ayrımı, kamp yapmaya uygun bir alan ve çeşme bulunmaktadır. KN2'de yol ayrımı, KN3 Bozaniç kayalıklarının ilk görüldüğü noktadır. KN4, KN5, KN6'da yol ayrımı vardır. KN4'ten KN7'ye doğru 1 Km'de 150 rakım kaybedilerek eğim bazı noktalarda %30 civarına çıkmaktadır. Parkurda daha fazla dik eğime maruz kalmamak adına yürüyüş S çizilerek yapılmıştır. KN8'de yol ayrımı, KN9'da atıl durumda bir dağ evi bulunmaktadır. Burası mola vermek için uygundur. KN10, KN11'de tekrar yol ayrımına gelinir ve rota Bozaniç köyünde sonlandırılır.

4.1.4 Çalkara

Eskişehir' 27 km uzaklıkta olan köyün tarihi çok eskiye dayanmaktadır. Ermenilerden kalma atıl durumda bir kilise, Uçan suyu karanlık mağarası, Bağlar olarak bilinen büyüklü küçüklü pek çok mağaranın bulunduğu bir bölge ve Çalkara (İnhisar) şelalesi bulunmaktadır (<https://calkarakoyu.webnode.com.tr>). Çalkara köyü Eskişehir'e bağlı iken Çalkara şelalesi Bilecik iline aittir.

Şekil 4. Çalkara Yürüyüş Rotası

Yürüyüş Çalkara köyünün içinden başlamaktadır. KN1’de bir yol ayrımına gelinir. KN2’de dere geçişi ve bir mermer ocağı bulunmaktadır. KN3’te tekrar dere geçişi, KN4, KN5’te yol ayrımıyla karşılaşılmaktadır. KN6’da yol bitmekte ve arazi başlamaktadır. KN8’de çarşak yapı diye nitelendirilen yüksek eğim ve kayganlıkta bir gidişat KN9’a kadar devam etmekte ve KN9’da dere üzerinden ahşap bir köprü ile KN10’daki yol ayrımına, KN11’de Çalkara şelalesine varılmaktadır. Rota Çalkara köyünden İnhisar’a inen toprak yolun 5. km’sinde bitmektedir.

4.1.5. Dağküplü

Bölge Hakkında Genel Bilgiler: Dağküplü Eskişehir ilinin Sarıcakaya İlçesine bağlı bir köydür ancak günümüzde mahalle statüsündedir. Eskişehir’e 35 ve Sarıcakaya’ya 16 km mesafede yer almaktadır.

Dağküplü ’nün iklimi, bitki örtüsü ve topoğrafik özellikleri incelendiğinde ağaç dokusunun Eskişehir için önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Oldukça sık bir karaçam ormanına sahiptir ve karaçam ağaçları arasında çok sayıda kızılçam türüne de rastlanmaktadır. Batı Karadeniz Bölgesine yakınlığı nedeniyle Eskişehir kent merkezine kıyasla ılıman iklim etkisi hissedilmekte, bu durum bitki örtüsü ve ürün çeşitliliğine de yansımaktadır. Ancak eğimin az olduğu çevre köylere kıyasla Dağküplü ’nün eğimli bir araziye sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bölgede mikro klima iklim etkisiyle üzüm, incir, dut, domates gibi ürünler yetişebilmektedir (Çetin, 2021).

Köyde ipek böceği yetiştiriciliği de yapılmaktadır (Kök ve Başaran, 2020).

Köyde ayrıca ücretsiz yeme, içme, konaklama ve eğitim imkânlarının sunulduğu ‘‘Çakılları Matematik Köyü’’ ve doğaseverlerin veya bölgeyi ziyaret eden yürüyüşçülerin konaklamasına olanak tanıyan, evcil hayvan kabul eden ve içinde hayvan barınaklarının da olduğu ‘‘Kozlu Evleri’’ yer almaktadır (Çetin, 2021).

Şekil 5. Dağk pl  Yürüyüş Rotası

BaşlangıÇ ve bitiş noktası Dağk pl  köyü olan parkur bir ring rotadır ve oldukÇa sert bir iniŐe sahiptir. BaşlangıÇ noktasının 3. Km'sinde bir  eŐme bulunmaktadır. KN1, KN2, KN3, KN4, KN5, KN6' da yol ayrımı görülürken KN7 ve KN8 arasında yol bulunmamakta tamamen orman içinden y r nmektedir. KN8 manzara izleme noktasıdır. KN9' da bir  eŐme ve KN10'da yol ayrımı iŐaretlenmiŐtir.

Fotoğraf 5. Dağküplü Rotasından GörSELLER

4.1.6. Karanlık Vadi

Karanlık Vadi yürüyüş rotası Eskişehir ilinin 12 km uzağında Yarımca köyünde bulunmaktadır. Yarımca köyü Oğuz Türklerinin Kayı Boyuna mensup Karakeçili Yörükleri tarafından kurulmuştur. Yılın belirli zamanlarında Yarımca ve civar köylerin ileri gelenleri Yörük ananelerini devam ettirmektedir (Eskişehir Yarımca Köyü Kültür Ve Yaşatma Derneği). Karakeçili Yörükleri Yarımca köyünde halen varlıklarını sürdürmektedir (Boz ve Aktaş, 2013). Bölge karasal iklim etkisi altındadır.

Ayrıca Türkiye'nin doğal kardelenlerinden olan *Galanthus gracilis*' e rastlanabilmektedir (Yücel, 1998: 3-5).

Şekil 6. Karanlık Vadi Yürüyüş Rotası

Karanlık Vadi yürüyüş rotasının başlangıç noktası Tandır köyünden başlamakta, KN1, KN2,KN3,KN4 olarak belirtilen kontrol noktalarında yol ayrımları bulunmaktadır. KN5'te bir çeşme mevcuttur. KN5'den yaklaşık 1 km sonra yüksek bir rakıma ulaşılarak akbabaları rahat bir şekilde gözlemlemek mümkündür. KN6'nın öğle molası vermek için uygun olduğu saptanmıştır. KN7 ve KN8 aralığında yürüyüş dere boyunca devam etmekte ve küçük bir şelale görülmektedir. KN9'da son yol ayrımı ve bir çeşme bulunmakta, yürüyüş Dağküplü köyünde sona ermektedir.

Fotoğraf 6. Karanlık Vadi Bahar Ve Kış Aylarından Görseller

4.1.7. Mayıslar

Yerli halkını Manavların oluşturduğu köyün mesafesi Eskişehir iline 40 km, Sarıcakaya ilçesine 5 km'dir. Köy arazilerinde dünyaya ihraç edilen Kaldeson isimli bir maden çıkarılmaktadır. Ayrıca kaşıntı ve sedef hastalığına iyi geldiğine inanılan ve suyunda kükürt barındıran Yumurtalı Çeşme'de Mayıslar-Küplü yolu üzerindedir. Sakarya nehrinin araziden geçmesi sebebiyle tarım alanları sulak ve verimlidir. Civarda zeytin, vişne, üzüm, nar, kayısı, zeytinyağı gibi ürünlere ulaşmak mümkündür.(www.bozanic sakarı.com). Aynı zamanda ipek böceği yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Mayınlar köyünün 4,5 km doğusunda 356 metre uzunluğunda bir dikey mağara türü olan Mayıslar mağarası yer almaktadır. Dar fakat yüksek tavanlı, eğimli galerilerden oluşan

mağaranın biri 5 metrelik kuyu şeklinde iki girişi ve 2 ila 12 metre arasında değişen beş dik inişi bulunmaktadır (<https://eskisehir.ktb.gov.tr/>).

Şekil 7. Mayıslar Yürüyüş Rotası

Mayıslar rotası Dağköplü köyünden başlamaktadır. KN1-KN2’de yol ayrımı, KN3’te bir köprü mevcuttur. KN4’te yol biterek ve sarp dik bir tırmanış başlamaktadır. KN5-KN6 yol ayrımı, KN7’nin yürüyüşçülerin manzara izleme ve fotoğraf çekme gibi aktiviteleri için uygun bulunmuştur. KN8, KN9, KN10, KN11, KN12’de yol ayrımı KN13’te bir çeşme görülmekte ve yürüyüş Mayıslar köyünde sonlandırılmaktadır.

Fotoğraf 7. Mayıslar Yürüyüş Rotasından Görseller

4.1.8. Laçın

Eskişehir merkeze 57 km uzaklıkta olan Laçın, Eskişehir ilinin Sarıcakaya ilçesine bağlı bir beldedir.

Eskişehir'in bilindik iklim yapısından çok Akdeniz iklim özellikleri görülmesi, ürün çeşitliliği, coğrafya ve hayvancılık gibi alanlarda Laçın'ı diğer köylerden ayırmaktadır. Ilıman iklimin hüküm sürdüğü bu bölgede pamuk, fıstık gibi Eskişehir ve İç Anadolu'da yetişmeyen ürünlerin yetiştirilmesini mümkün kılmaktadır (Şahin, 2009).

Laçın ve Dağkılıcı arasında dağlık alanda yörenin önemli madenlerinden krom ve mermer çıkarılmaktadır. Bunların dışında wolfram, manyezit, altın, bakır, linyit gibi madenlerin de bölgede bulunduğu bilinmektedir ancak henüz işletilmemektedir. Ayrıca belde sınırları içinde mineral bakımından son derece zengin maden suyu kaynağı bulunmaktadır. Bununla birlikte bağlı olduğu ilçede (Sarıcakaya) 19. Yüzyıldan kalma iki adet camii ve Türk dönemi Sarıcakaya hamamı bulunmaktadır. Bölgedeki araziler organik tarıma elverişlidir ve bölge yenilebilir enerji potansiyeline sahiptir (Bebka, 2012).

Şekil 8. Laçın Yürüyüş Rotası

Rota Laçın köyü girişinden Laçın mesire alanına giden yolun 2. Km'sinden, DSİ'nin su toplama göletinin hemen yanından başlamaktadır. KN1, KN2, KN3, KN4, KN5' te yol ayrımı mevcuttur. KN6'ya varıldığında Laçın piknik alanı ve alan içinde sodalı bir su akan çeşme bulunmaktadır. Rotanın bitiş noktası çıkış noktasıyla aynıdır(ring rota değildir).

Fotoğraf 8. Laçin Madensuyu Çeşmesi ve Rotadan Görşeller

4.1.9. Tandır

060

Şekil 9. Tandır Yürüyüş Rotası

İl merkezine yakınlığı sebebiyle yürüyüşçüler tarafından genellikle kış aylarında tercih edilmektedir. Başlangıç-bitiş Tandır köyü bir ring rotadır. KN1, KN2, KN3,KN4,KN5' te yol ayrımı, KN6'da bir çeşme bulunmaktadır. KN7,KN8 yol ayrımı ve KN9'da bir yangın gözetleme kulesiyle karşılaşılmaktadır.

Fotoğraf 9. Tandır Rotasından Kış Görşelleri

4.1.10. Gürleyik

Eskişehir'e 123 km ve bağlı olduğu Mihaliççık ilçesine 27 km mesafede bulunan sulak bir alan olan Gürleyik doğal güzellikleri, yüksek bir şelale ve şelalenin oluşturduğu berrak doğal havuzlarla bölgenin dikkat çekici turizm destinasyonlarından biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte yürüyüş, kampçılık ve yüzme faaliyetleri açısından oldukça elverişlidir.

Yürüyüşlerde katılımcıların genel tercihi suyun içinden yürümek olsa da son günlerde doğa tahribatının önüne geçmek adına Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü tarafından yasaklanmıştır ancak yürüyüşün araziden dolaşılıp doğal oluşmuş havuzlara girilmesi serbest bırakılmıştır. Ayrıca Gürleyik'in hafta sonu gününbirlikçi piknikçiler tarafından kuşatıldığı, ancak saat 18:00'den sonra boşaldığı, trekking için pek sorun teşkil etmese de hiking için hafta içinin daha uygun olabileceği saptanmıştır.

Şekil 10. Gürleyik Yürüyüş Rotası

Fotoğraf 10. Gürleyik Yürüyüş Yolu Görselleri

Rota Gürleyik'ten başlamakta, KN1'de yol ayrımı bulunmaktadır. KN2'de son derece berrak bir havuz mevcuttur ve girilebilir. KN3'te suyun kaynak noktası yer almaktadır ve yer altından çıkışı rahatlıkla gözlemlenebilir. KN4, KN5, KN6, KN7, KN8'de yol ayrımı bulunan ring biçimli rotadır.

4.1.11. Çatacık

Yeşilin her tonunun gözlemlenebildiği, sarıçam varsılığının yanında pek çok yaban çiçeği ve ağaç türünün bulunduğu Sündiken dağları arasında bir yaylada, Eskişehir-Mihalıççık yolunda konuşlanmış ve merkeze 93 km mesafede bulunmaktadır. Bölgede geyik üretme çiftliği yer almakta ve bölge oksijen deposu olarak anılmaktadır (<https://eskisehir.ktb.gov.tr/>).

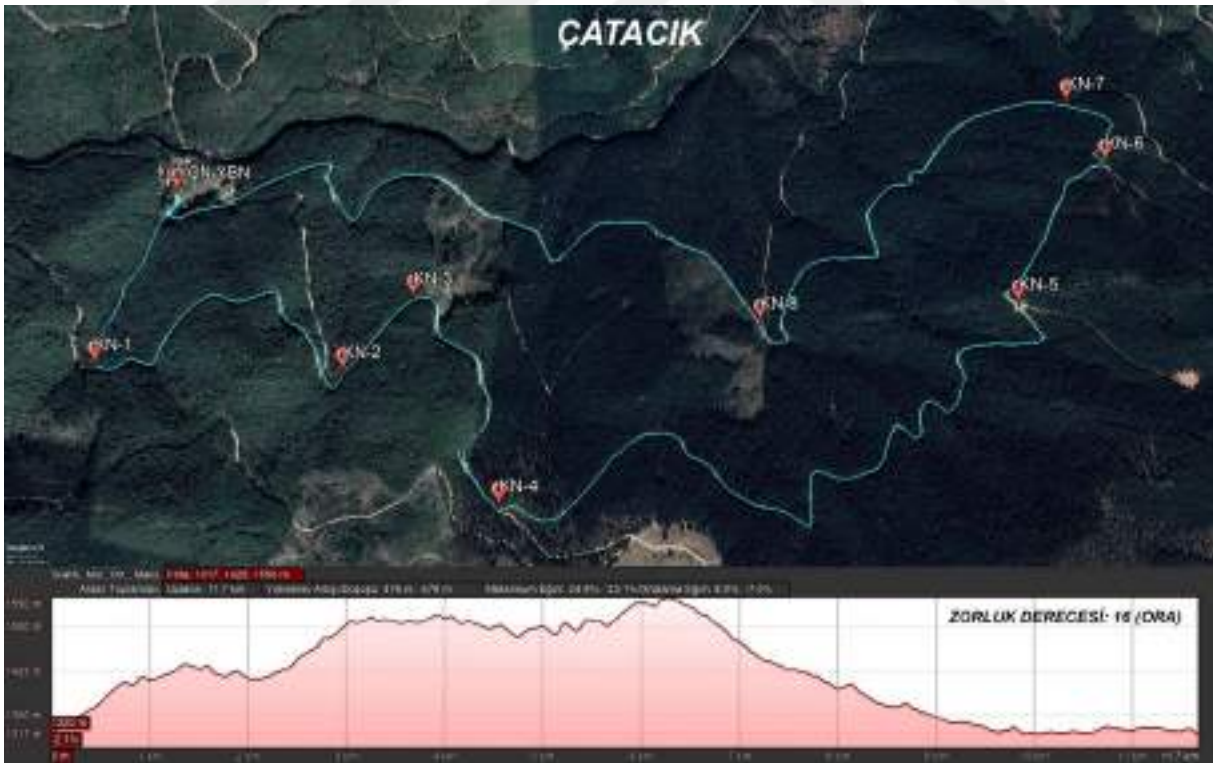
Eskişehir ilinin kuzeyinde yer alan Çatacık ormanları geniş bir biyolojik çeşitliğe sahiptir ve yabanıl yaşam bakımından da zengindir. Yürüyüş veya kamp esnasında da karşılaşılabilecek türler;

Memeliler: Yaban domuzu, step vaşığı, ulu geyik, su samuru, kurt, kızıl tilki, kirpi, yabani tavşan, çakal, tarla sincabı, kör fare, tarla faresi, fare kulaklı küçük yarasa.

Kuşlar: Saka, ispinoz, kuzgun, tarla kira kuşu, leylek, kızıl şahin, gökçe güvercin, bildircin, kaya güvercini, alaca ağaçkakan, kulaklı toygar, boğmaklı toygar, orman toygarı, tepeli toygar, ibibik, ebabil, kerkenez, üveyik, kınalı keklik, kızıl şahin, küçük akbaba, kara akbaba, şah kartal, atmaca, kukumav, taş kızılı, benekli sinekkapan, leş kargası, ekin kargası, küçük batağan, erguvani balıkçıl, alaca balıkçıl, angıt, kuyrukkakan, boz kuyrukkakan, tarlakuşu, küçük iskete, kumru, ishak kuşu, kara alın örümcek kuşu, kızıl sırtlı örümcek kuşu, saksagan, sığırcık.

Omurgalı Fauna Örnekleri: Kara kaplumbağası, kara kurbağası, ova kurbağası, küçük semender, ok yılanı (hazer yılanı), sarı sucul yılan, kör yılan, sarı yılan, kedi gözlü yılan, şeritli engerek, cüce kertenkele, yeşil kertenkele.

Omurgasız Fauna Örnekleri: Lahana kelebeği, limon kelebeği, amiral kelebeği, gümüşüzgi, bağ salyangozu, mayıs böceği, yedi noktalı uğur böceği, kırlangıç kuyruk, tüylü arı (<https://eskisehir.ktb.gov.tr>)

Şekil 11. Çatacık Ormanı Rotası

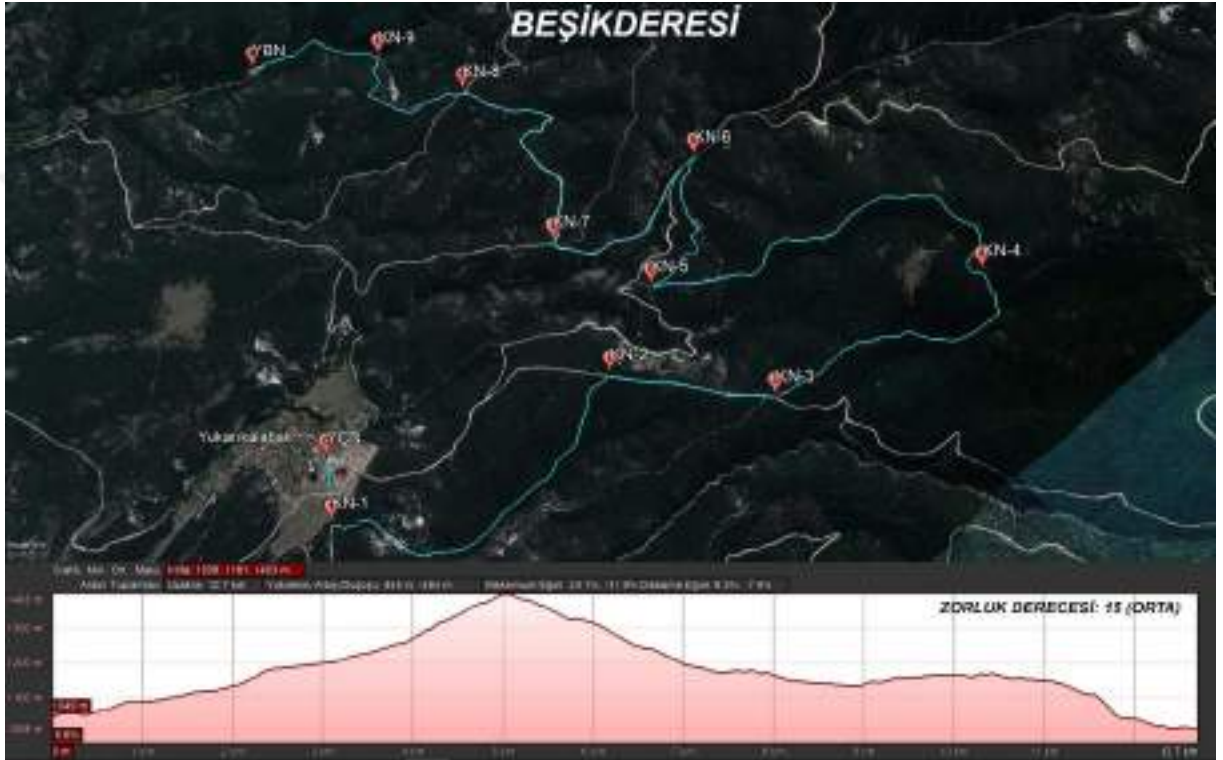
Fotoğraf 11. Çatacık Ormanı ve Geyik Çiftliğinden Görşeller

Çatacık rotası Kızıl Geyik Üretim Çiftliğinin hemen yanından başlayarak bir ring rota oluşturmaktadır. Parkur üzerinde bulunan işaretlemiş kontrol noktalarının hepsinde yol ayrımı bulunmaktadır. Rotanın en önemli özelliği geyik izleme deneyimi yaşamak, hatta dokunma, fotoğraf çekinme, elle besleme imkânı sağlamasıdır. Bu bölge tamamen avlanmaya kapalıdır, yaban hayatı geliştirme sahasında kızıl geyik dışında; domuz, tavşan, kurt, yaban koyunu, sincap, ayı, doğan, şahin, kartal, keklik gibi türler de yaşamlarını sürdürmektedir (<https://eskisehir.ktb.gov.tr>).

4.2. Türkmendağı Bölgesi

4.2.1. Beşik Deresi

Alan Kalabak köyü yakınlarında il merkezine 35 km uzaklıkta 10 hektar genişliğindedir. Orman içinde yüksek bir şelale, mola ve yemek için bir mesire yeri bulunmaktadır. Karaçam, söğüt, meşe, kavak, çınar, ardıç, fındık, akçaağaç, yabani gül, kızılıçık, böğürtlen, alıç ve sarmaşık türlerinin olduğu çok zengin bitki varlığına sahiptir (<https://eskisehir.ktb.gov.tr>).

Şekil 12. Beşik Deresi Yürüyüş Rotası

Rota, Yukarı Kalabak köyünde, yani Eskişehir halkının içme suyu olarak tükettiği Kalabak suyunun çıktığı yerden başlamaktadır. Rota üzerinde işaretlenmiş olan KN1, KN2, KN3, KN4, KN5, KN6, KN7, KN8’de yalnızca yol ayrımları mevcuttur. KN9’da bir şelale ve KN10’da içinde alabalık restoranı olan bir mesire alanı yer almakta ve rota Beşik Deresi’nde sonlanmaktadır.

Fotoğraf 12. Beşik Deresi Şelalesi

4.2.2. Hasırca

Hasırca Eskişehir'e 31 km mesafede bulunan Yenisoğça köyü mevkiinde bulunmaktadır. Bölge önemli sıcak su yataklarına sahiptir ve bir çiftlik içinde kaplıca yer almaktadır. Burada biri açık diğeri kapalı, kubbe biçiminde yüksek tavanlı iki adet sıcak su havuzu bulunmaktadır. Şu an her ne kadar bakıma ve onarıma muhtaç durumdadır.

Ancak buradaki kaplıca Türkiye'nin 3. derece önemli ve öncelikli kaplıcaları arasındadır ve sülfat, magnezyum, kalsiyum, bikarbonat, sodyum, bromür açısından zengin suyun kalp rahatsızlıklarına, metabolik bozukluklara, sinir sisteminin uyarılmasına, romatizmal hastalıklara iyi geldiği bilinmektedir (<https://eskisehir.ktb.gov.tr/>). Biri kapalı diğeri açık iki adet berrak ve sıcak suyun bulunduğu havuz mevcuttur ve yaz kış hatta karlı

havada suya girebilmeye olanak sağladığı için trekkingci ve bisikletçi macera severlerin en sık tercih ettiği rotalardan biri olma özelliği taşımaktadır. Zaman zaman bölgeye yapılan yürüyüşlerden sonra yürüyüşçülerin yanlarında getirdikleri mayo vs. eşyalarla kaplıcaı kullandıkları görülmüştür.

Şekil 13. Hasırca Yürüyüş Rotası

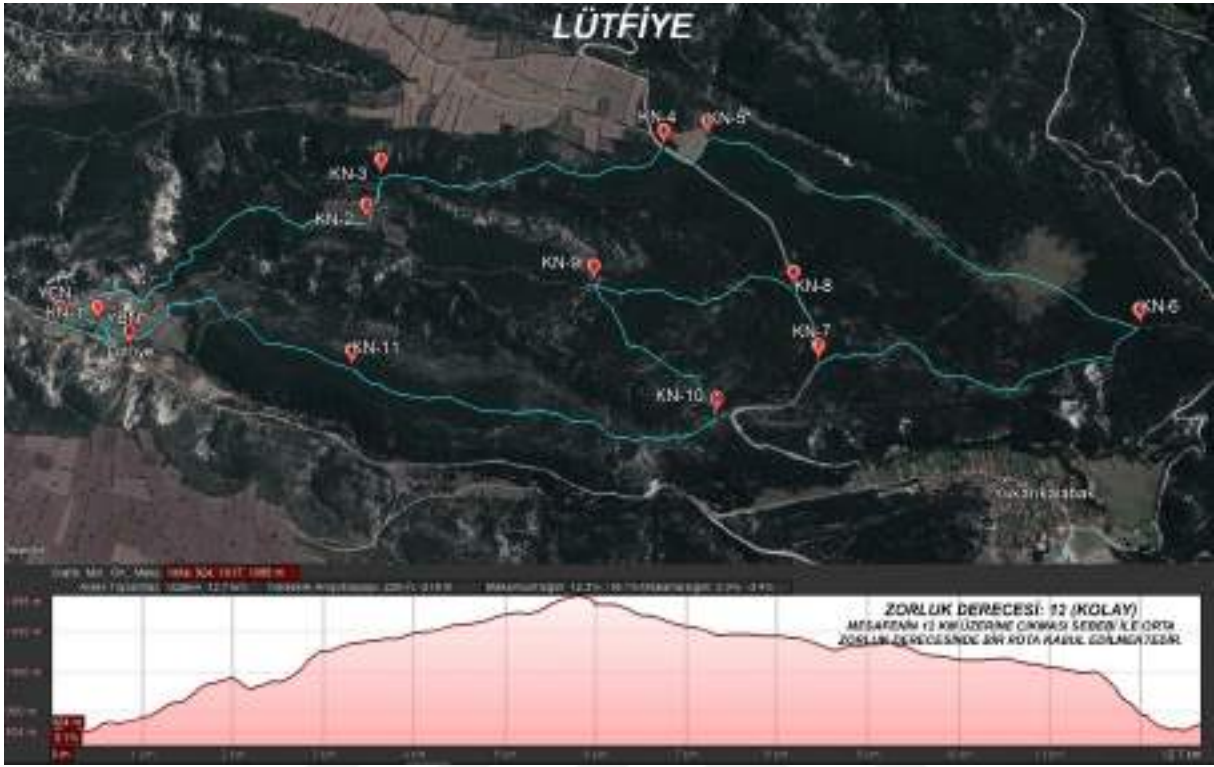
Şu an atıl durumda bulunan Yeni Sofça Hamamı ve eski bir at üretim çiftliği olan mevkii rotanın başlangıç noktasıdır. KN1'den KN6'ya kadar işaretlenmiş kontrol noktalarında yol ayrımları mevcuttur. KN7'de sık ağaçlardan oluşan ormanın tamamen üstünden izlenebildiği bir manzara noktası ve öğle yemeği molası için uygun bir vardır. KN8-KN9'da tekrar yol ayrımı, KN10'da şu an kapalı konumda olan Hasırca Gençlik Kampı yer almaktadır.

Fotoğraf 13. Yeni Sofça Tarihi Hamam

4.2.3. Lütfiye

Diğer adıyla Eskipazar köyü Eskişehir'e 99 km uzaklıkta Bosna-Hersek'ten gelen göçmenler tarafından Sündiken dağları eteğine kurulmuş Mihaliççik ilçesine bağlı bir Boşnak köyüdür (Şahin, Şahin 2014).

Şekil 14. Lutfiye Yürüyüş Rotası

Fotoğraf 14. Lütfiye Rotası Üzeri Görseller

Rota Lütfiye köyünde başlamakta ve aynı noktada son bulmaktadır. KN1’de bir ahşap köprü geçilerek yola devam edilir, rota üzerinde volkanik tüf kayalardan oluşan peri bacası görünümündeki jeolojik oluşumlar haricinde çok fazla önemli detaya rastlanmamıştır. KN2’den KN10’a kadar yol ayrımları mevcuttur.

4.2.4. Yukarı Ilıca

Aşağı ve Yukarı Ilıca şehir merkezinin 30 Km güneyinde, Seyitgazi ilçesine yakın bir konumda ve Kalabak suyuna karışan Ilıca suyu kenarında yer almaktadır (Eskişehir Valiliği, 2014).

Diğer Eskişehir köyleri gibi 2015 yılında mahalle statüsü kazanan ve halkı manav olarak isimlendirilen köy 1780 ve 1800 tarihlerinde Özbeki aşiretinin çocukları tarafından kurulmuştur. Köy karasal iklim etkisi altındadır, orman içinde bir dağ köyüdür ve çok fazla

kırađı dűŖmektedir. Bol miktarda ayva, elma, patates, sođan, nohut, arpa, buđday gibi őrnler yetiŖtirilmektedir (Yukarı Ilca Kőyü Halkı).

Ŗekil 15. Yukarı Ilca YőrüyűŖ Rotası

Fotoğraf 15. Yukarı Ilıca Rotası Gece ve Gündüzünden Görseller

Rota başlangıç noktası Yukarı Ilıca köyüdür. KN1 ve KN6'ya kadar yol ayrımları bulunmaktadır. KN7'de bir çeşme ve geniş bir mola alanı yer alır. Ring rotanın bitiş noktası yine Yukarı Ilıca köyüdür.

4.2.5. Gökçekuyu Ekolojik Köy Rotası

Frig Uygarlığının merkezi olarak kabul edilen Eskişehir' in Han ilçesine bağlı olan Gökçekuyu mahallesi Eskişehir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü öncülüğünde, Eskişehir

Valiliği ve Tarım ve Orman Bakanlığının ortak çalışmalarıyla 2022 Kırsal Kalkınma ve Destek Programı kapsamında, algoturizme teşvik ve geliştirmeye yönelik ‘Frig Vadisi Ekolojik Köy Projesi’ ne ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Şekil 16. Gökçekuyu Rotası

Rota Gökçekuyu mahallesinden başlamakta, orman içinden geçilerek Yazılıkayadaki ünlü Midas anıtında son bulmaktadır. 15 km uzunlukta ve orta zorluktaki rota üzerinde Hanköy göleti bulunmaktadır.

4.3. Yazılıkaya Rotası

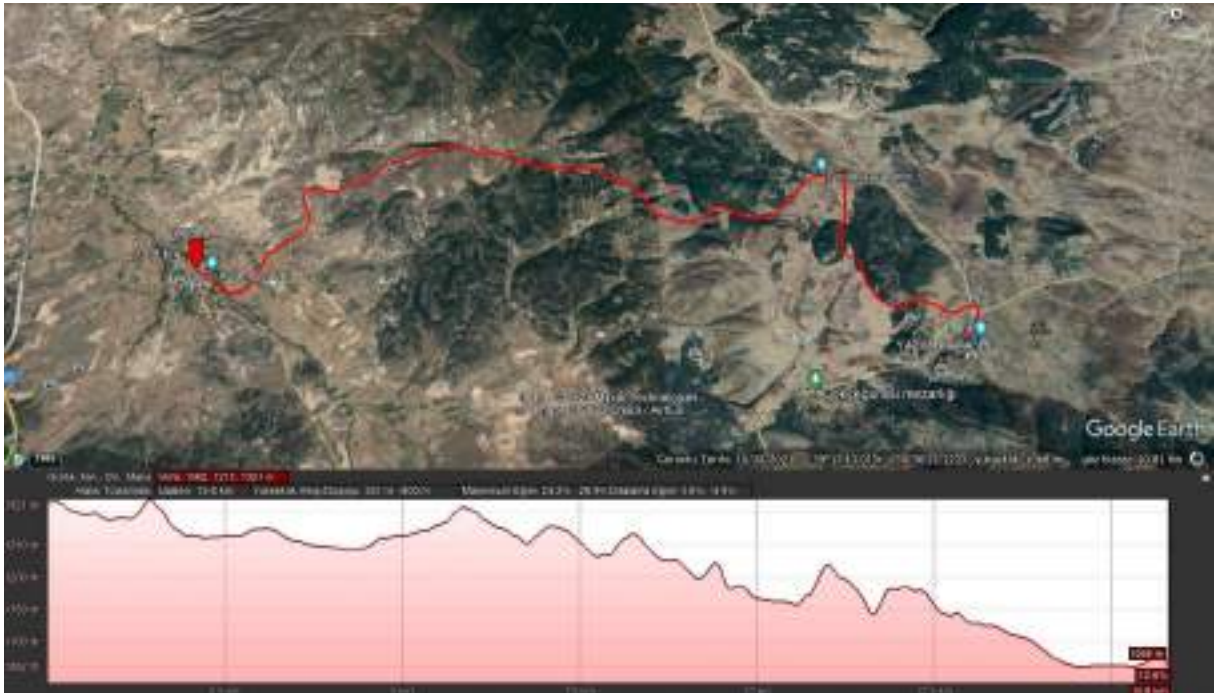
4.3.1. Frig Yolu

Frig Yolu rotası Eskişehir ili sınırları içindeki en önemli rota sayılabilir. Yukarıda da belirtildiği üzere toplamda 503 km bir uzunluğa sahiptir. Bu rotayı önemli kılan *tarihi kültür rotası* niteliklerini taşımasıdır. Bu çalışmada yalnızca en uzun mesafeye sahip olan ve il sınırları içinden geçen Eskişehir ayağı incelenmiştir. Bu kısım Yazılıkaya köyünde bulunan ünlü Midas Anıtı, Frig Tanrıçası Kybele'nin ana kült merkezi antik adıyla Pessinus (Ballıhisar) , Eskişehir'e bağlı ancak Ege Bölgesinde bulunan Han ilçesi ve Nasreddin Hoca'nın doğum yeri kabul edilen Sivrihisar ilçesinin Hortu köyünden geçerek Ankara/Polatlı

sınırlarında bulunan Gordion (Yassihöyük) antik kentine erişir ve yaklaşık toplam uzunluğu 219 km'dir (Sarı, 2013).

Şekil 17. Frig Yolu Eskişehir İl Sınırı İçi

Şekil 18. Kümbet Rotası

Rotanın başlangıç noktası Eskişehir'e 85 km uzaklıktaki Kümbet köyünden başlamakta ve ünlü Midas Anıtında son bulmaktadır. 15.8 km orta zorluktaki rota üzerinde ve çevresinde çok fazla kültürel miras ve turistik çekiciliğe rastlamak mümkündür. Kümbet rotası; Gerdek kaya rotası veya Yazılıkaya rotası olarak da bilinmektedir.

Kümbet rotası üzerinde ve rotaya yakın noktalarda bulunan destinasyonlardan bazıları:

Fotoğraf 16. Aslanlı (Solom) Mezarı

Fotoğraf 17. Gerdekkaya

Fotoğraf 18. Deliklikaya

Fotoğraf 19. Selçuklu Kümbeti

Fotoğraf 20. Berberini Kaya Kilisesi

Fotoğraf 21. Midas Anıtı

4.4. Eskişehir Kent Ormanı Rotası

Kent ormanı şehir merkezinin 4 km güneybatısında Odunpazarı ilçesi Üniversite evleri mevkiinde yer almaktadır. Ekoturizm alanı, bisiklet ve doğa yürüyüş parkuru olarak belirlenmiştir. Güzergah üzerinde güzergaha dahil yollar, bu yolları kesen asfalt veya stabilize yollar vardır. Ekoturizm alanı içindeki yollar dağ bisikleti ve yürüyüşe elverişli yollar olmakla birlikte güzergâh üzerindeki tüm yolların toplam uzunluğu 12.406 metredir (www.ogm.gov.tr). Orman 1280 ha büyüklüğündedir ve içinde tamamen doğal dokuya entegre ahşap materyalden yapılmış tanıtım ve kontrol kulübesi, seyir terasları, yağmur barınakları, oturma bankları, köprü, çeşme, tuvalet, bilgilendirme-uyarı levhaları ve yaklaşık

150 araç kapasiteli otoparkı mevcuttur. Hâkim ağaç türü karaçam olmakla birlikte, sarıçam, kavak, ardıç, meşe, iğde ve sedir türleri de bulunmaktadır. Yaban hayatı bakımından kurt, sansar, porsuk, tavşan, sincap ve çeşitli kuş türlerine ev sahipliği yapmaktadır (Uslu-Ayaşlıgil, 2007).

Rotanın en büyük özelliği zorlu parkurlar için uygun kondisyona sahip olmayan veya şehir dışına çıkacak olanağı bulunmayan doğaseverlerin şehrin stresinden uzaklaşması ve doğayı deneyimlemeleri için imkân sağlamasıdır.

Rotanın başlangıç noktası gençlik bulvarı üzerindedir, ana kapıdan 847 m kotundan başlayan rota 879 m sonra 913 m kotunda güneybatıya döner, devamında önce 928 m kotunda güneydoğu, 931 m kotunda güneybatı ve 1007 m kotunda da zirve yaparak doğuya döner. Buradan yaklaşık 2 km sonra Yangın Kulesi'ne ulaşılmaktadır ve günbatımı manzarası izlemek için iyidir. Aynı yoldan geri dönülür, Daha zorlayıcı, inişli çıkışlı engebeli rotalar için alternatif ara yollar ile ormanın daha derinlerine girilebilir. Bu rotaların özellikle son dönemlerde gece yürüyüşleri için popüler hale geldiği gözlemlenmiştir (Eskişehir Valiliği, 2014).

Şekil 19. Eskişehir Kent Ormanı Rotası

4.4.1. Şehir İçi Tarihi Rota

Yukarıda bahsedilen trekking ve hiking faaliyetlerinin şehrin kalabalığından uzaklaşarak doğayla bütünleşmek amacının aksine şehrin merkezinde yapılan bir yürüyüş faaliyetidir. Ancak burada en önemli etken şehrin merkezinde görmeye değer bir destinasyon, doğal ya da tarihi yapılar gibi kişileri çeken turistik değerlerin ve uygun bir rotanın bulunması gerekmektedir. Bu aktiviteyi trekking ya da hiking olarak nitelendirmekten ziyade hem kentin kültürünü tanıtan hem de yürüyüş esnasında yöreye ait ürün ve görselleri deneyimleme fırsatı sunan bir ekoturizm faaliyeti olarak düşünülebilir.

Eskişehir ili şehir içi yürüyüş rotasına en güzel örneklerden biri, kendim kadim semti Odunpazarı'nda bulunan tarihi Odunpazarı Evleri hem Eskişehir'li yürüyüşçüler hem de şehir dışından gelen turistlerin ekoturizme büyük katkı sağlamaktadır. Çünkü bu rota üzerinde çok

Fotoğraf 22. Şehir İçi (Odunpazarı) Rota Görseller

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Doğa yürüyüşü kavramı Ekoturizm başlığı altında incelendiğinde literatürde pek çok çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Birçok farklı araştırmacının çalışmalarında genel olarak doğa yürüyüşü olgusunun öğrenmeye ve eğlenceye dayalı bir ekoturizm faaliyeti olarak kabul gördüğü, doğa turizmi, macera turizmi, spor turizmi başlıkları altında değerlendirildiği, yeni rotaların keşfi, tespit edilen rotaların turizme kazandırılması, mevcut rotaların ise korunup geliştirilmesi konuları üzerinde odaklanıldığı görülmektedir.

Açıksöz, Topay ve Aydın (2006) çalışmasında, Bartın iline bağlı Arıt beldesi ve çevresinde bulunan trekking parkurlarını incelemiş, Hızlı Kırsal Değerlendirme (HKD) tekniği ve SWOT Analizi yöntemi ile potansiyel rotaların tespitine ve geliştirilmesine yönelik öneriler sunmuştur. Araştırmada farklı zorluk derecelerine sahip 26 yürüyüş rotası parkuru tespit edilerek bu rotaların alternatif turizm kapsamında değerlendirilmesi halinde yerel halka sosyo-ekonomik faydalar sağlayacağına önemini belirtmiştir.

Bektöre, Korkmaz, Erşen ve Atak (2018) araştırmada, kültür ve doğa turizmi açısından önemli bir bölge olan Frig Vadisi'nde potansiyel yürüyüş, bisiklet rotaları ve kamp alanlarının coğrafi Bilgi Sistemleri araçları ile belirlenmesi amaçlanmıştır. Gezi rotalarının tespiti için bir veri tabanı oluşturulmuş, yapılan uygunluk analizleri sonucunda elde edilen haritalar yorumlanmış, yürüyüş ve bisiklet yolları belirlenmiştir.

Selim (2019) araştırmasında, Antalya ili sınırları içinde yer alan ve Termessos Antik Kentine ev sahipliği yapan Türkiye'nin önemli milli parklarından olan Güllük Dağı milli parkının doğa yürüyüşlerine uygunluğunu CBS desteği ile modellendirilmiştir. Bölgenin sayısal görüntülerini oluşturarak Least Cost Path analizine tabi tutmuştur ve bölgenin arazi yapısı dikkate alınarak mevcut güzergâhların dışında alternatif turizme uygun yeni rotalar elde etmiş ve bölgeye yönelik planlamalar öne sürmüştür.

Tekin (2017) araştırmasında, doğal ve kültürel kaynaklar yönünden zengin olan Konya ilinde, turizm hareketlerinin genellikle Mevlana Müzesine yapılan ziyaretler yönünde olduğunu vurgulamış, Türkiye 2023 turizm stratejisinden yola çıkarak Konya'nın ekoturizm potansiyelini göz önüne alarak alternatif ekoturizm rotaları belirlemiştir.

Kiper ve Arslan (2007) araştırmasında, Anadolu'da doğa turizmi kapsamında mevcut ve aktif şekilde kullanılan yürüyüş güzergâhlarına alternatif olarak yeni yolların belirlenmesine yönelik örnek bir çalışma sunmuştur. Çalışmanın örneklemini İpek Yolu üzerinde yer alan Safranbolu-Yörükköyü oluşturmaktadır. Araştırmada ayrıca "Coğrafi mekânın her birimi, doğa temelli turizm gelişimine uygun mudur?", "Her yere doğa turizmini sokmak doğru mudur?", "Turizm için hangi yerler seçilmeli, ayırım nasıl yapılmalıdır?" sorularına yanıt aranmaktadır.

Çetinkaya (2014) çalışmasında, Antalya ilinde bulunan Turizm amaçlı kullanılabilir yürüyüş parkurlarını belirleyerek kullanıcı odaklı önerilerde bulunmuştur. Bu amaçla, 2012-2013 yılında, doğa yürüyüşü etkinlikleri düzenleyen seyahat acentaları ve kulüp/dernek yetkililerine, doğa yürüyüşü etkinliklerine katılan kişilere anket uygulaması yapılmış, kaynak kişiler belirlenerek yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve belirlenen örnek parkurlar Küresel Konumlama Sistemi ile işaretlenerek dijital haritaya aktarılmıştır. Doğa yürüyüşüne katılan bireylerin, bu etkinliklere ve parkurlara yönelik tercihleri belirlenmiştir.

Yurdakul ve Başat (2018) araştırmada, Frig Vadisi'nin turizm potansiyelini artırmak, burada bulunan doğal, tarihi ve kültürel mirası gelecek nesillere aktarmak amacıyla bu bölgede alternatif turizm türlerini belirlemişlerdir. Kral Yolu'nun bir bölümünü içeren Frig Vadisi'nin yürüyüş açısından değerlendirmek ve yürüyüş yolu rotalarını tanıtarak turizm potansiyelini arttırmak hedeflenmiştir.

Akkuş (2022) çalışmada, Isparta kenti çevresinde doğa yürüyüşü kapsamında, kullanıcı taleplerinin, eğilimlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmada Isparta kenti yakınlarında yürüyüş yapmanın genel kriterlerini, talebini ve eğilimlerini belirlemek amacıyla

anket çalışmaları yapılmış ve bu etkinlikle ilgisi olabilecek toplam 50 kişi ve uzmanlara uygulanan anketlerin sonuçları SPSS ve Excel'de analiz edilerek yüzde değerleri elde edilmiştir.

Baştemur (2009) çalışmasında, Likya yolu rotası üzerindeki doğal, kültürel ve tarihi kaynakları belirleyip, önemli değerlere sahip olan bu rotanın Avrupa Kültür Rotaları programına dâhil edilmesini sağlamak için yapılabilecekleri ortaya koymuştur. Sonuç olarak da, gerekli tüm özelliklere sahip olan Likya Yolu rotasının, Avrupa Kültür Rotaları listesine girmesi önermektedir.

Yürüyüş rotaları kapsamında literatür taraması ve elde edilen bulgular ışığında Türkiye'nin alternatif turizm potansiyelinin yüksek olduğu, rotaların bölgelere, arazi şekillerine ve bölgelerin iklim koşullarına göre şekillendiği görülmektedir. Doğa yürüyüşleri ile ilgili olarak incelenen çalışmalarda ve bu çalışmanın konusu olan alanlarda genel olarak rotalar üzerinde doğal ve kültürel pek çok çekiciliğin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle, mevcut rotalar dışında tespit edilen bu rotaların sunulan önerilerle turizme kazandırılması, bölgelerin ekoturizm açısından gelişmesi ve ekonomik faydanın artması yönünde benzer görüşler olduğu anlaşılmaktadır.

Bu araştırmada Hiking ve trekking kavramları, faaliyet biçimleri, çeşitleri, ekoturizm kapsamında faydaları araştırılmış ve Eskişehir ili sınırları içerisinde 19 tane rota tespit edilmiştir. Rotaları genel itibariyle pek çok turizm çekiciliğine sahip olduğu ve geliştirilmesi halinde ekoturizmin ilkelerine uygun hale gelebileceği söylenebilir.

Örneğin Avlakkaya rotasında çok fazla arkeolojik buluntu ve irili ufaklı pek çok şelale gibi turistik destinasyonlara sahip olması, bölgede Akdeniz ikliminin hissedilmesi kampli trekkinge oldukça elverişlidir. Ayrıca "kesin korunacak hassas alan" olmasından dolayı motorlu araç kullanımının kısıtlanması fayda sağlayabilir. Beyyayla rotasının başlangıç noktası olan Beyyayla köyünün yöre halkının soyunun dayandığı Karakeçili yörüklerinin kültürünün korunması ve yaşatılması teşvik edilerek kültüre ait yiyecek, içecek, herhangi bir obje ile köy içinde satış yapılarak yöre halkına ekonomik katkı sağlanabilir. Bozaniç'in mikroklima iklimine sahip olması ve köyün Osmanlı mimarisine ait camiileri bölgeyi ekoturizm açısından ilgi çekici kılabilir. Bu camiler restore edilip turizme katılabilir ve Bozaniç rotası üzerinde bulunan eskiden devlet elinde olan atıl vaziyetteki dağ evi kamp ve

karavan alanına dönüştürülebilir. Çalkara rotasında büyüklü küçüklü çok fazla şelale bulunmaktadır. Çalkara rotasının doğal güzelliğinin yanında Ermenilerden kalma tarihi kilise restore edilip ziyarete açılabilir. Mayıslar rotasında yüksek oranda kükürt sebebiyle sedef hastalığına fayda sağladığı inanılan Yumurtalı çeşme sağlık turizmine hizmet edebilir. Rotadaki 356 metre uzunluğundaki dikey mağaranın tanıtımı yapılarak turizme dahil edilebilir. Laçın 'de bulunan 19. Yy'dan kalma iki adet ve camii Türk hamamı ekoturizm çekicilikleri açısından önem taşıyabilir. Bunun yanı sıra Laçın ve civarının mineralli yeraltı kaynaklarına sahip ve organik tarıma uygun olması kırsal aktiviteleri destekleyici butik işletmeler kurulabilir. Hasırca rotasında bulunan tarihi hamam ve sıcak su havuzlarının olduğu bölge yürüyüşçü, bisikletçi, motorcu grupları gibi doğa severlerin uğrak noktası olduğu görülmektedir. Alan çalışmasında havuzların çevresinin kirli ve bakımsız olması dikkat çekici ve ekoturizm bakımından utanç verici olduğu düşünülmektedir. Bu tarihi eserlerin çevresinin temizlenmesi ve bakımının yapılması turistik ziyaretler açısından da ilgiyi arttırabilir. Bir Boşnak köyü olan Lütfiye köyünde ise Boşnak kültürüne ait ürünlerin rotadan geçen yürüyüşçülere ya da diğer turistlere sunması yöre haklarına kazan sağlayabilir. Frig rotasının Frig uygarlığının izlerini taşıması, bu medeniyete ait pek çok yazılıkaya, tapınak, mezar vb. antik mimarinin ve kültürel kalıntıların yerinde izlenebilmesi açısından yürüyüşçüler tarafından en fazla ziyaret edilen bölge olduğu saptanmıştır. Eskişehir'de heykelcilik, cam gibi el işleri yönünden kabiliyetli pek çok sanatçı bulunmaktadır ve müzecilik gelişmiştir. Bu yol üzerinde rota başlangıç ya da bitiş noktalarında ya da bu bölgenin civarında ekolojik ürünler satan stantlar kurulması, Frig kültürüne ait figürlerin, küçük heykelciklerin, bibloların, magnetlerin hediyelik satışı yapılabilir.

Faaliyetlerin gerçekleştirileceği bölgelerde, belediyeler veya ilgili kurum ve kuruluşlarca iyileştirici bazı düzenlemeler getirilebilir. Genel itibariyle aşağıdaki gibi öneriler sunulabilir.

İşaretlenmiş Yollar: Yürüyüş rotalarını işaretlemek, ziyaretçilerin doğru yönde ilerlemelerini sağlar ve kaybolma riskini azaltır. Yolların net işaretlemeleri, güzergahlar arasında geçişleri kolaylaştırır ve rotaları daha erişilebilir hale getirilebilir. Yol işaretlerinin iyi durumda olması ve güncel olması önemlidir. Aynı zamanda, rotalardaki tehlikeli bölgelerin ve zorlu kısımların işaretlenmesi de güvenlik açısından önemlidir.

Panoramik Görünüm Noktaları: Bozdağ bölgesinin muhteşem manzaralarını vurgulamak için rotalarda panoramik görünüm noktaları oluşturulabilir. Yürüyüşçüler, en

yüksek noktalara veya stratejik bölgelere ulaşarak çevrenin keyfini çıkarabilir ve fotoğraf çekebilir.

Dinlenme Alanları: Yürüyüş rotaları boyunca dinlenme alanları oluşturmak, ziyaretçilerin molalar verip doğanın tadını çıkarmalarını sağlar. Banklar, piknik masaları ve gölgelikler gibi dinlenme alanları, yürüyüşçülerin rahatlaması ve manzaranın keyfini sürmesi için önemlidir.

Bilgilendirme Panoları: Yürüyüş rotaları boyunca bilgilendirme panoları yerleştirmek, ziyaretçilere çevrenin flora ve fauna hakkında bilgi verir. Doğal özellikler, bitki türleri, hayvanların yaşam alanları ve bölgenin tarihi gibi konulara odaklanan panolar, ziyaretçilerin deneyimlerini zenginleştirir.

Doğal Hayatın Korunması: Bozdağ bölgesinin doğal zenginliklerini korumak ve sürdürülebilir turizmi teşvik etmek önemlidir. Ziyaretçilere çevrenin hassasiyetleri hakkında bilgilendirme yapılmalı ve doğa dostu davranışların teşvik edilmesi sağlanmalıdır. Örneğin, çöplerin toplanması, doğal yaşamın rahatsız edilmemesi ve doğal kaynakların korunması gibi konulara vurgu yapılabilir.

Rehberlik Hizmetleri: Yürüyüş rotalarında rehberlik hizmetleri sunmak, ziyaretçilerin güvenliğini ve deneyimini artırır. Uzman rehberler, ziyaretçilere rotalar hakkında bilgi verir, doğa güvenliği konularında bilinçlendirme yapar ve acil durumlarda yardımcı olur.

Bakım ve Temizlik: Doğal alanlardaki yürüyüş ve tırmanma rotalarının bakımı düzenli olarak yapılmalıdır. Yolların temizlenmesi, ağaç dallarının kesilmesi ve yıpranan işaretlerin onarılması rotaların kullanılabilirliğini artırır. Ayrıca, doğal alanlara çöp kutuları yerleştirilerek ziyaretçilerin çevreye zarar vermesi önlenmelidir.

İkaz Levhaları: Yürüyüş ve tırmanma rotalarında uygun yerlere ikaz levhaları yerleştirilmelidir. Bu levhalar, ziyaretçilere güvenlik önlemleri, doğa koruma kuralları ve rotalarla ilgili bilgileri sağlar. Ayrıca, doğal alanlarda bulunan nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması konusunda bilgilendirici levhalar da yerleştirilebilir.

Güvenlik Tedbirleri: Doğal alanlarda bulunan yürüyüş ve tırmanma rotalarında güvenlik tedbirlerinin alınması önemlidir. Tehlikeli bölgeler için korkuluklar veya bariyerler konulmalı, kaygan zeminler için basamaklar veya tutunma noktaları sağlanmalıdır. Ayrıca,

ziyaretçilerin güvenlik ekipmanları kullanmaları gerektiği konusunda bilgilendirilmeleri ve bilinçlendirilmeleri önemlidir.

İklim ve Hava Durumu Bilgisi: Yürüyüş ve tırmanma rotalarıyla ilgili iklim ve hava durumu bilgisi sağlanmalıdır. Özellikle dağlık alanlarda hava koşulları hızla değişebilir, bu nedenle ziyaretçilere hava durumu tahminleri ve gerekirse rotaların kapanması veya tehlikeli hale gelmesi durumunda bilgilendirme yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Açıksöz, S., & Topay, M., & Aydın, H. (2006). Bartın-Arıt Beldesi Trekking Potansiyelinin Belirlenmesi. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 8(10).

Akkuş, G.F. (2022). Isparta Kent Halkının Doğa Yürüyüş Rotasına Yönelik Talep ve Eğilimleri, 1(2).

Akpınar, E., & Bulut, Y. (2010). Ülkemizde Alternatif Turizm Bir Dalı Olan Ekoturizm Çeşitlerinin Bölgelere Göre Dağılımı Ve Uygulama Alanları. III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, s. 1575-1594.

Albek, S. (1991). Dorylaion'dan Eskişehir'e. Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları, Eskişehir, 1. Baskı, s. 33-142.

Altınsapan, E. (1999). Tarihsel Gelişim Sürecinde Eskişehir Bölgesindeki Ortaçağ Türk Yerleşimleri ve Yapısal Boyutu. Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. Eskişehir, C. I, s. 1 - 16.

Arpacı, Ö. & Zengin, B. & Batman, O. (2012). Karaman'ın Mağara Turizmi Potansiyeli Ve Turizm Açısından Kullanılabilirliği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14(23), s.62.

Arslan, T. K. M. (2007). Anadolu'da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergahlarının Belirlemede Örnek Bir Çalışma. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 4(2),

Arslantürk, N. (2007). Sivrihisar Dağları'nın Eskişehir Bitki Ekolojisi Yönünden Ve Bitki Sosyolojisi Yönünden Araştırılması. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi.

Atasoy, M. & Bıyık, C. (2005). Mera ve Yaylaların Zamansal Değişiminin Tespitinde Dijital Fotogrametriden Yararlanma, 15-16 Eylül Türkiye'de Arazi Toplulaştırması Sempozyumu, Mevlana Kültür Merkezi, Konya, s. 199-208.

Ayday, C. & Altan, M. & Nefeslioğlu, H.A. & Canıgür, A. & Yerel, S. & Tün, M. (2001). Eskişehir Yerleşim Yerinin Yerleşim Amaçlı Jeoloji Ve Jeoteknik Raporu. Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, Eskişehir, 9(1).

Aydınel, O. (2011). Kuruluş Yeri Bakımından Eskişehir Ve Yakın Çevresinin Jeomorfolojisi. Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi İnsani Ve Sosyal Bilimler Fakültesi Coğrafya Bölümü, Elâzığ.

BAKA (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı), 2012 Eylül - Ekoturizm Sektör Raporu, s. 4.

Barnes I, & Barnes P. (1993), " Tourism Policy in the European Comminty", Tourism in Europa:Structures and Developments. C.A.B.International, VVallingford.

Baştemur, C.T. (2009). *Likya Yolu Ve Çevresinin Turizm Ve Rekreasyon Potansiyelinin Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi.

Bayar, M. (2004). Karakeçili Yörük Aşireti'nin Eskişehir'e İskânı, 1. Baskı, İstanbul. s. 428.

Bayrak, M. O. (1982).Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu. İstanbul, 1. Baskı, s.544.

Bebka. (2012). Sarıcakaya İlçe Raporu. (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

Bektöre, E., & Korkmaz, E., & Erşen, G., & Atak, A. Frig Vadisi Potansiyel Kamp Alanları ve Rotalarının Cbs Aracılığıyla Belirlenmesi. Gsı Journals Serie C: Advancements İn Information Sciences And Technologies, 1(1).

Boz, E. & Aktaş, S. G. (2013). Eskişehir İli Dil Atlası Çalışmaları (Yerli ve Göçmen Ağızları). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14 (3), s. 59-72.

Buckley, R. (1994). A Framework For Ecotourism. Annals Of Tourism Research, 21(3), s. 661-665.

Can, M. & Can, Ü.Ç. (2019). Kapadokya'da Balon Turizmi Deneyimi ve Kabul Edilebilir Risk Durumu. Türk Turizm Araştırmaları Dergisi 2019, 3(3):188-198

Çakır, A., Çiftçi G. & Çakır G. (2017). Trakya Turizm Rotası Projesi: Lezzet Rotası Üzerine Bir Değerlendirme. Journal Of Tourism Gastronomy Studies. 5(2):194-205.

Çalışkan, O. (2015). Coğrafya Eğitimi Ve Arazi Çalışmaları. Ankara: Pegem Akademi, s. 144.

Çetin, Z.N. (2021). Kırsal Yerleşimin Sürdürülebilirliği Üzerine Bir Çalışma: Eskişehir Dağköplü Köyü. Eskişehir Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Çetinkaya, E. (2016). Türkiye’de Karayolu Ulaşımına Kapalı Mekanlarda Doğa Yürüyüşü Turizmi Güzergâh Standartlarının Belirlenmesi: Kemalpaşa Mahmutdağı Ekoturizm Planlama Alanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi.

Çetinkaya, G. (2014). Doğa Yürüyüşü Parkurlarının Turizm Amaçlı Değerlendirilmesi: Antalya Beydağları Örneği.

Darkot, B. (1997). “Eskişehir”, İslam Ansiklopedisi, C. IV, MEB Yayınları, Eskişehir, s. 384 - 387.

Doğaner, S. (2001). Türkiye’nin Turizm Coğrafyası. İstanbul, Çantay Kitabevi, s. 239.

Doğru, H. (2005). XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Eskişehir, s. 240.

Eadington W.E. and Smith V.L. (1992). The Emergence Of Alternative Forms Of Tourism. In: Smith VL, And Eadington WE (Eds) Tourism Alternatives: Potentials And Problems In The Development Of Tourism. Chichester: John Wiley & Sons: 3.

Erdoğan N. (2003). Çevre ve (Eko)turizm. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu. ISBN: 975- 93130-2-2 Ankara.

Erdoğan N. (2008). Ekoturizm ve Doğa Temelli Turizmin Geldikleri Noktadaki Kavramsal Çerçeve. Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Ankara.

Ertürk, M. (1995). İskilip’te Yaylacılığın Sosyal Ve Ekonomik Hayata Etkileri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Eskişehir Valiliği, (2014). Eskişehir Rehberi. 5. Baskı, s.148.

Genç, M. & Güner, T.Ş. & Çömez, A. (2002). Eskişehir İli Anıt Ağaçları. II. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi, cilt.2, s.510-519.

Güneş, İ. & Yakut, K. (2007). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Eskişehir (1840- 1923). Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. Eskişehir, 1. Baskı, s. 1-11.

İşcan, N. (2009). Sivil Mimarlık Örneği Evlerimiz. Eskişehir, s.107.

İzbrak, R. (1945). Eskişehir’le Çifteler Çevresinde Bir Coğrafya Gezisi. Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara, 3 (5) , 507-523.

Kahraman, N., & Türkay, O. (2012). Turizm ve çevre. Ankara: Detay Yayıncılık, s. 48.

Kavak, M. (2019). Frig Yolu’nun Turizm Ve Kültür Rotası Açısından Değerlendirilmesi. Turizm Rehberliği Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Kervankıran İ. & Çuhadar M. (2014). Turizm Rotalarının Oluşturulmasında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Önemi. III. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi. s. 576-589.

Kırlı, E. (2001). 19. ve 20. Yüzyılda Eskişehir'e Yapılan Göçler. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Kiper, T. & Arslan, M. (2007). Anadolu'da Doğa Turizmi Kapsamında Doğa Yürüyüşü Güzergâhlarının Belirlemede Örnek Bir Çalışma. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 4(2), s. 165-174.

Koca, S. & Menteşe, S. (2020). Eskişehir Merkez İlçelerinde (Odunpazarı ve Tepebaşı) Topografik Faktörlere Göre Yerleşimin Dağılışı. Ege Coğrafya Dergisi, İzmir, 29(2), s. 217-228.

Koçkar, M.T, (1999). Eskişehir Halkbilim Ürünleri. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayınları. Eskişehir, 1. Baskı, s.3-4.

Kök, Ç,E. & Başaran F,N. (2020). Sarıcakaya (Eskişehir) Dağküplü Köyü Mekikli Dokumaları. Millî Folklor 16(125), s. 227-247.

Kuter, N. & Ünal, H. (2009). Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik Ve Sosyo-Kültürel Etkileri. Kastamonu Üniversitesi. Orman Fakültesi Dergisi, s. 146-156.

Laarman, J. G., & Durst, P. B. (1987). Nature Travel In The Tropics. Journal Of Forestry, 85(5), s. 43-46.

Lamont, M. (2009). Independent Bicycle Tourism In Australia: A Whole Tourism Systems Analysis (Doctoral Thesis). Lismore, NSW: Southern Cross.

Lourens, M. (2007). Route Tourism: A Roadmap For Successful Destinations And Local Economic Development. Development Southern Africa, 24 (3), s. 475-489.

Lucas, P. H. C. (1985). How Protected Areas Can Help Meet Society's Evolving Needs. In National Parks, Conservation, And Development. The Role Of Protected Areas In Sustaining Society.

McNeely, J. A., & Thorsell, J. W. (1989). Jungles, Mountains, and Islands: How Tourism Can Help Conserve the Natural Heritage. World Leisure & Recreation, 31(4), s.29-39.

Meyer, D. (2004). *Tourism Routes And Gateways: Key Issues For The Development Of Tourism And Gateways And Their Potential For Pro-Poor Tourism*. London: Overseas Development Institute.

Moulin C. ve Boniface P. (2001). *Routeing Heritage For Tourism: Making Heritage And Cultural Tourism Networks For Socioeconomic Development*. *International Journal Of Heritage Studies*, 7(3), s .237-248.

Nordbø, I. & Prebensen, N. K. (2015). *Hiking As Mental And Physical Experience*. In *Advances In Hospitality And Leisure* (Vol. 11, Pp. 169-186). Emerald Group Publishing Limited.

Nyaupane, G. P. (2007). *Ecotourism Versus Nature-Based Tourism: Do Tourists Really Know The Difference?* *Anatolia*, 18(1), s. 161-165.

Oğuzoğlu, Y. & Emecen, F. (1995). “Eskişehir”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XI, Türkiye Diyanet Vakfı Araştırma Merkezi Yay. İstanbul, s. 398 - 401.

Ögel, B. (2000). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, T.C. Kültür Bak. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi 46, 4. Baskı, C.9, Ankara.

Önder, S. (2001). “2 Nolu Şer’iyye Sicili Işığında 1889-1891 Yıllarının Eskişehir’i”,

Öztürk, S. & Tanrıverdi, H. & Kaplan, M. (2019). *Balon Turizminin Kırsal Turizmin Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Çalışma*. ISPEC İnstitute 3. Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Kongresi Tam Metin Kitabı, s. 498-537.

Polat, Y. 2019. *Yazılıkaya/Midas Vadisi Araştırmalarında Bulunan Bir Kaya İdolü*, *Colloquium Anatolicum* 18, 18, s. 139-154.

Roxana, D. M. (2012). *Considerations About Ecotourism And Nature-Based Tourism-Realities And Perspectives*. *International Journal Of Academic Research İn Economics And Management Sciences*, 1(5), s. 215.

Saraçoğlu, Y. (1974). *Eskişehir Çevre İncelemesi*. Eskişehir, 1. Baskı, s. 132.

Sarıöz, P. (1997). *Bir Zamanlar Eskişehir*. Esbank Yayınları. İstanbul, 1. Baskı, s.143.

Selim, S. (2019). *En Uygun Güzergâh Algoritması ile Doğa Yürüyüşü Rotalarının Modellenmesi*. *Journal Of Natural & Applied Sciences*, 23(2).

Silbergh, D. & Fladmark, M. & Henry, G. & Young, M. (1994). *A Strategy For Theme Trails*. J. M. Fladmark (Eds.) *Cultural Tourism İçinde*. London: Donhead.

Somuncu, M. (2004). Dağcılık Ve Dağ Turizmindeki İkilem: Ekonomik Yarar Ve Ekolojik Bedel. Coğrafi Bilimler Dergisi, 2(1), 1-21.

Şahbaz, H. (2020), Ülke İçi Göçlerde Eskişehir İlinin Yeri. Doğu Coğrafya Dergisi 25(44), s. 107-124.

Şahin, C. (2011). Bir Göçmen Kenti Olarak Eskişehir ve Eskişehir'in Sosyo-Kültürel Yapısında Tatar Kimliği, İdealkent Kent Araştırmaları Dergisi. Sayı 2(3), s. 220-243.

Şahin, H. (2009). Eskişehir Kırsalında Ekonomik Ve Sosyal Yapı: 1844/1845. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir.

Şahin, İ. & Şahin, C. (2014). Avusturya'nın Bosna-Hersek'i İşgalinden Sonra Anadolu'ya Yapılan Boşnak Göçleri: Eskişehir Lütfiye Köyü Örneği. Karadeniz Araştırmaları, 42 (42) s. 131-154.

Şahin, K. Z. (2010). Doğada Yapılan Yürüyüşler Trekking & Hiking. Konya, 1. Baskı, s.199.

Şekercioğlu, Ç. H. (2002). Impacts of Birdwathcing on Human and Avian Communities, Enviromental Conversation, 29(3), s. 282-289.

Şengöz, Ş. (2018). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Dikili'nin Ekoturizm Potansiyelinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

T.C. Turizm Bakanlığı, (1999). Turizm Terimler Sözlüğü, Ankara, s. 66.

Tarihte Eskişehir Sempozyumu-I, Eskişehir, s. 233 - 257.

Tekin, Ö. (2017). Ekoturizm Açısından Konya İli Doğa Yürüyüşü Rotaları Üzerine Bir Araştırma. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6 (3)

TODEG, (2010). Orman Ekosistemlerinde Ekoturizm Çalıştay ve 10. Yılında TODEG. Türkiye Ormancılar Derneği Diğer Yayınlar Serisi, No: 10, Ankara, s. 112.

Topay, M. (2003). Bartın-Uluyayla Peyzaj Özelliklerinin Rekreasyon-Turizm Kullanımları Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, s.48.

Toprak, M. & İznik, E. (2009). Çizgilerle Eskişehir (Bir Kent Tarihi Çalışması), Anadolu Üniversitesi Yayınları. Eskişehir, s.53.

Turoğlu, H. & Özdemir, H. (2011). Bartın İlinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi. Doğu Coğrafya Dergisi, 10(13), S. 97-116.

Türker, N.(2013). Batı Karadeniz Bölümü Ekoturizm Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Bir Ekoturizm Rotası Önerisi. The Journal of Social Science. 6(4): 1093-1128.

Uslu, Ő. & AyaŐılıgil T. (2007). Kent Ormanlarının Rekreatyonel Amaçlı Kullanımı Ve İstanbul İli Örneğinde İrdelenmesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi E-Dergisi, İstanbul, 2(4).

Usta, Ö. (2008). Turizm genel yapısal yaklaşım. Ankara: Detay Yayıncılık, s. 256.

Uzun, M. (2015). İnönü Ve Mihalgazi (Eskişehir) İlçe Ve Köylerinde Etnobotanik Araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ünal Ankaya, F. , Yazıcı, K. , Balık, G. & Gülgün Aslan, B. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Ekoturizm, Sosyal-Kültürel ve Ekonomik Katkıları . Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi , 1 (2) , 69-72 .

Weaver, D.B.(1999). Magnitude Of Ecotourism İn Costa Rica And Kenya. Annals Of Tourism Research, 26(4) s. 792-816.

Yaylı, A. & Sürücü, Ö. (2016). Özel İlgi Turizmi. Ankara: Detay Yayıncılık, s. 272.

Yurdakul A. & Başat T.H. Antik Rotaların Turizm Açısından Yeniden Canlandırılması: Kral Yolu-Frig Vadisi için Frig Yürüyüş Yolu Önerisi.

Yücel, E. (1998). Galanthus Gracilis Celark'in Yeni Bir Yayılış Alanı Ve Ekolojik Özellikleri. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. 8(29), s. 3-5.

WEB KAYNAKLARI

Çalkara-<https://calkarakoyu.webnode.com.tr/hakk%b1m%b1zda/>(Erişim Tarihi: 08.09.2022)

<http://www.sivugin.com/> (Erişim tarihi: 19.02.2023).

<https://cultureroutesinturkey.com/tr>. (Erişim Tarihi: 19.01.2023)

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 03.12.2022)

<https://eskisehir.ktb.gov.tr/tr-158889/avlakkaya-kanyonu-mihalgazi.html>).02.02.2022

<https://www.harita.gov.tr/urun/eskisehir-fiziki-il-haritasi/408> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).

<https://www.investineskisehir.gov.tr/turizm>. (Erişim Tarihi: 07.04.2023)

<https://www.ogm.gov.tr/ekutuphane/Yayinlar/Kent%20Ormanlari.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.05.2023).

UNWTO. (2013). Tourism Highlights. www.unwta.org (Erişim Tarihi: 18.06.2022).

www.bozanicakari.com. (Erişim Tarihi: 07.08.2022).

www.ktb.gov.tr (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

